

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра німецької та французької мов та методики їх навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри німецької та французької мов та методики їх навчання,
кандидат психологічних наук, доцент

_____ В.М. Лопушанський
«_____» _____ 2025 р.

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНЕ ПОЛЕ "ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ" У
КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ НА ОСНОВІ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Німецька мова та зарубіжна література)

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (німецька, англійська))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – магістр середньої освіти, вчитель німецької мови та зарубіжної літератури, вчитель англійської мови та зарубіжної літератури

Автор роботи: Біла Мар'яна Романівна

підпис

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент **Мелех Галина Богданівна**

підпис

Дрогобич, 2025

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

(тема роботи)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

Дата

Голова ЕК

підпис

прізвище, ім'я

Секретар ЕК

підпис

прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Біла М. Лексико-тематичне поле «Здоров'я людини» у німецькій мові та його використання у професійній лінгводидактиці.

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» у німецькій мові та його застосування в навчальному процесі для формування лексичної компетентності студентів. Актуальність теми зумовлена зростанням потреби у систематизації та ефективному засвоєнні професійної лексики німецької мови, а також необхідністю розвитку методичних підходів до викладання термінології у межах лінгводидактичного контексту.

У теоретичній частині роботи розкрито сутність лексико-тематичного поля як структурної одиниці мови, визначено його основні семантичні ядра, тематичні групи та периферійні елементи. Проаналізовано структурно-семантичні, морфологічні та парадигматичні компоненти медичної термінології, зокрема синонімічні та антонімічні відношення, роль запозичень та інтернаціоналізмів.

У практичній частині роботи запропоновано принципи відбору лексики для навчання, методичні підходи та інструменти формування лексичної компетентності студентів. Розроблено приклади навчальних матеріалів, включно з вправами на засвоєння термінів, переклад та інтерпретацію німецькомовних медичних текстів, інтеграцією інтерактивних методів, цифрових технологій та контекстуальних завдань. Показано, що системний підхід до лексико-тематичного поля дозволяє не лише ефективно засвоювати термінологію, а й розвивати навички логічного та точного використання професійної лексики у різних комунікативних ситуаціях.

Ключові слова: лексико-тематичне поле, німецька мова, медична термінологія, лексична компетентність, лінгводидактика, навчальні матеріали, професійна підготовка.

ANNOTATION

Bila M. Die lexikalisch-thematische Domäne „Gesundheit des Menschen“ in der deutschen Sprache und ihre Verwendung in der professionellen Linguodidaktik.

In der vorliegenden Masterarbeit wird die lexikalisch-thematische Domäne „Gesundheit des Menschen“ in der deutschen Sprache umfassend untersucht und ihre Anwendung im Unterricht zur Förderung der lexikalischen Kompetenz von Studierenden analysiert. Die Aktualität des Themas ergibt sich aus der wachsenden Notwendigkeit, die Fachlexik systematisch zu strukturieren und effizient zu vermitteln, sowie aus der Bedeutung der Entwicklung methodischer Ansätze zur Vermittlung von Terminologie im linguodidaktischen Kontext.

Im theoretischen Teil der Arbeit wird das Konzept der lexikalisch-thematischen Domäne als Struktureinheit der Sprache erläutert, die zentralen semantischen Kerne, thematischen Gruppen und peripheren Elemente identifiziert. Analysiert werden strukturell-semantische, morphologische und paradigmbezogene Komponenten der medizinischen Terminologie, insbesondere synonymische und antonymische Beziehungen, die Rolle von Entlehnungen und Internationalismen.

Im praktischen Teil werden Prinzipien der Lexikselektion für den Unterricht, methodische Ansätze und Instrumente zur Förderung der lexikalischen Kompetenz von Studierenden vorgestellt. Es werden Beispiele für Unterrichtsmaterialien entwickelt, darunter Übungen zum Erwerb von Fachtermini, Übersetzung und Interpretation deutschsprachiger medizinischer Texte sowie die Integration interaktiver Methoden, digitaler Technologien und kontextualisierter Aufgaben. Es wird gezeigt, dass ein systematischer Ansatz zur lexikalisch-thematischen Domäne nicht nur den effektiven Erwerb der Terminologie ermöglicht, sondern auch die Fähigkeit zur logischen und präzisen Verwendung der Fachlexik in unterschiedlichen kommunikativen Situationen fördert.

Schlüsselwörter: lexikalisch-thematische Domäne, deutsche Sprache, medizinische Terminologie, lexikalische Kompetenz, Linguodidaktik, Unterrichtsmaterialien, berufliche Ausbildung.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНИХ ПОЛІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ.....	8
1.1. Поняття лексико-тематичного поля та його роль у мовній компетенції.....	8
1.2 Особливості професійної лінгводидактики у вивченні німецької мови.....	20
1.3. Специфіка медичної лексики як лексико-тематичного поля.....	29
РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ "ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ" У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ....	37
2.1. Компоненти лексико-тематичного поля "Здоров'я людини"	37
2.2. Структурна класифікація термінів лексико-тематичного поля "Здоров'я людини"	42
2.3. Парадигматичні відношення у системі медичної термінології	45
2.4. Лексико-граматичні особливості медичного висновку	48
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ "ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ" У ПРОФЕСІЙНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ.....	53
3.1. Принципи відбору лексики для навчання в контексті професійної підготовки.....	53
3.2. Методи і прийоми навчання лексико-тематичного поля "Здоров'я людини" ..	58
3.3. Особливості розробки навчальних матеріалів (лексичні та контекстуальні вправи).....	61
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Лексико-тематичні поля є важливою складовою сучасної лінгвістики, оскільки вони відображають системну організацію лексики та дозволяють глибше зрозуміти механізми її функціонування у певній галузі знань. У контексті професійної лінгводидактики вивчення лексико-тематичних полів набуває особливого значення, адже воно безпосередньо пов'язане з формуванням іншомовної професійної комунікативної компетенції майбутніх фахівців.

Медична сфера, зокрема тема «Здоров'я людини», є одним із ключових напрямів професійної підготовки для студентів медичних та суміжних спеціальностей. Лексико-тематичне поле, що охоплює цю тематику, містить значний обсяг термінів і професіоналізмів, знання та вміння застосування яких забезпечує ефективну комунікацію в умовах професійної діяльності.

Аналіз наукових праць таких дослідників, як Й. Трір, В. Порціг, Ш. Баллі, Л. Гумбольдт, Й. Ібсен, а також вітчизняних праць з професійної лінгводидактики (В. Вихрущ, С. Ніколаєва), свідчить про зростаючий інтерес до вивчення структурно-семантичних характеристик спеціальної лексики та пошуку ефективних методів її навчання. У медичній термінології німецької мови виокремлюються специфічні морфологічні, синтаксичні та семантичні риси, які необхідно враховувати при розробці навчальних матеріалів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поєднання лінгвістичного аналізу медичної лексики з її методичним опрацюванням у процесі професійної підготовки. Це дозволяє систематизувати термінологічний апарат й оптимізувати процес навчання майбутніх медичних працівників німецькій мові за професійним спрямуванням.

Об'єктом дослідження є лексико-тематичне поле «Здоров'я людини» у німецькій мові.

Предметом дослідження є функційно-семантичні та методичні особливості використання цього поля у професійній лінгводидактиці.

Мета роботи полягає у аналізі лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» в німецькій мові та розробці методичних рекомендацій щодо його використання у професійній підготовці.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

1. Розкрити сутність поняття «лексико-тематичне поле» та його роль у формуванні мовної компетенції.
2. Охарактеризувати особливості професійної лінгводидактики у викладанні німецької мови.
3. Визначити структурно-семантичні компоненти лексико-тематичного поля «Здоров'я людини».
4. Проаналізувати парадигматичні відношення та лексико-граматичні особливості медичної термінології.
5. Запропонувати принципи відбору та методи навчання лексики даного поля у професійній підготовці.
6. Розробити зразки навчальних матеріалів для формування лексичної компетенції у цій сфері.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел, структурно-семантичний аналіз, контекстуальний аналіз, методи зіставного аналізу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено комплексний опис лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» у німецькій мові з урахуванням його структурно-семантичних характеристик та методичного потенціалу у професійній підготовці; уточнено парадигматичні та синтагматичні зв'язки в межах цього поля; запропоновано авторський підхід до відбору та систематизації медичної лексики для навчальних цілей.

Теоретична значущість полягає у поглибленні наукових уявлень про структуру та функціонування лексико-тематичних полів, зокрема медичної термінології німецької мови, та їх роль у формуванні професійної комунікативної компетенції.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для розробки навчальних програм і матеріалів з німецької

мови за професійним спрямуванням, зокрема для студентів медичних та біологічних спеціальностей.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на міжнародній науково-практичній конференції (м. Вінниця, Україна – м. Відень, Австрія, 12 грудня 2025 р.) та опубліковані у формі статті [21].

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Обсяг роботи складає 75 сторінок

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНИХ ПОЛІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

1.1. Поняття лексико-тематичного поля та його роль у мовній компетенції

У межах науки про мову поняття лексико-тематичного постало як відповідь на потребу системного осмислення лексики – не як ізольованих одиниць, а як організованих груп зі спільним семантичним ядром. Одним з найважливіших початкових етапів цього напрямку стала праця Йоста Тріра, яка заклала основу теорії лексичних полів.

У своїй монографії 1931 року Трієр обґрунтував, що значення окремого слова є взаємозалежним від значень інших слів у межах певного концептуального поля [66].

В цілому термін «поле» увійшов до наукового обігу у XIX столітті завдяки працям видатного фізика Джеймса Клерка Максвела, який досліджував властивості електромагнітного поля. У фізиці цей термін використовується для позначення частини простору, в межах якої розглядається певне фізичне явище, наприклад, поле температур, поле тиску або силове поле [4, с. 16]. Згодом поняття «поле» отримало широке застосування й у інших наукових дисциплінах: у біології (морфогенетичне поле, біополе), психології (теорія психологічного поля), соціології (теорія соціального поля), політології (політичне поле), менеджменті (поле діяльності організацій, поле рішень, поле ризиків).

Перші спроби використати поняття «поле» в лінгвістичному контексті були здійснені Г. Іпсеном, який розглядав його як сукупність слів, що об'єднані спільним значенням [4, с. 16].

Дослідник розглядав мову певного історичного періоду як замкнену та відносно стабільну систему, у межах якої слова не мають значень у відриві від інших елементів, а реалізують свій зміст лише у взаємозв'язку з суміжними лексемами.

У межах цієї концепції Й. Трієр поділяє глобальну систему мови на два взаємопов'язані типи полів – понятійні та словесні.

- Понятійне поле відображає структуру певної сфери понять, які існують у мовній свідомості, але не мають спеціальної зовнішньої мовної форми вираження.
- Словесне поле складається з мовних одиниць, що реалізують ці поняття у лексичному плані.

У такій системі слово набуває значення лише у межах відповідного поля, оскільки його зміст залежить від відношень з іншими одиницями, що входять до тієї ж структури.

Й. Трір одним із перших системно підходить до аналізу лексики, висунувши ідею про її розподіл на семантичні «поля». Саме він увів у науковий обіг термін *«семантичне поле»*, підкресливши, що слова існують не ізольовано, а у взаємозв'язках, які формують цілісну систему значень. Трір зазначав: «поле має власну логіку функціонування та відображає особливу «картину світу», характерну для певної мовної спільноти. Ця мовна картина може суттєво відрізнятися від аналогічних явищ у інших мовах чи змінюватися у різні історичні періоди розвитку однієї й тієї ж мови. Завдання дослідника полягає у виявленні специфіки цього розподілу та взаємозумовленості значень у межах конкретної мовної системи» [17, с. 256].

Після Трієра розвиток теорії полів перейшов до більш формалізованих засобів опису, серед яких ключове місце посів компонентний аналіз. Цей метод, натхненний структуралістською фонологією, побудований на виділенні семантичних компонентів (features), які описують значення слів як набори дихотомічних ознак. Так, Бернар Поттіє (Bernard Pottier) продемонстрував модель із французькими термінами для посадок («siège», «chaise», «canapé» тощо), де кожне слово аналізується за компонентами типу «для сидіння», «для однієї особи», «зі спинкою» тощо [40] oxfordre.com.

Лінгвісти виділяють у межах одного лексико-семантичного поля два типи груп: тематичні (лексико-тематичні) та лексико-семантичні. Основна відмінність між ними полягає у способі об'єднання елементів: тематичні групи формуються навколо певної типової ситуації або теми й виділяються шляхом логічного членування ширшого поняття. Як зазначає Л. Вайсгербер, такі групи відповідають

категоріям зовнішнього світу. Натомість лексико-семантичні групи (ЛСГ) відрізняються тим, що вони пов'язані із семантичною системою мови, тоді як тематичні групи – із зовнішніми явищами. ЛСГ являють собою об'єднання значень слів, що включають конкретні поняття, які можуть характеризуватися різним ступенем прояву властивостей, ознак, дій або містити протиставлені якості предметів чи явищ [67].

Термін «*семантичне поле*» уперше як наукове поняття був запроваджений у 1924 році Г. Ібсеном у праці «*Der Alte Orient und die Indogermanen*», де він визначав його як сукупність слів із подібним значенням. Водночас інші дослідники (В. Гумбольдт, Й. Трір, Л. Вайсгербер) надавали перевагу терміну «*система*». У сучасній науці існують дві основні позиції: одні мовознавці трактують семантичне поле як екстралінгвальне явище, що відображається у мові, тоді як інші розглядають його як власне мовний феномен, дослідження якого можливе лише на основі лінгвістичних даних [17, с. 256].

Вивчення системних відношень між лексичними одиницями у сучасній лінгвістиці нерозривно пов'язане з поняттям «*семантичного поля*». Цей термін застосовується для позначення угруповання слів, які пов'язані спільним значенням і формують певний фрагмент мовної картини світу. Як слушно зазначає А. Загнітко у Словнику лінгвістичних термінів, семантичне поле може розглядатися у двох аспектах.

По-перше, воно постає як фрагмент дійсності, що може бути описаний за допомогою певної лексичної підсистеми мови. Наприклад, семантичне поле часу об'єднує такі лексеми, як *секунда*, *хвилина*, *рік*, *століття*, *мить*, які спільно відображають категорію часовості. У цьому сенсі семантичні поля є підґрунтям для створення ідеографічних словників, де лексика групується не за алфавітом, а за змістовою подібністю [10, с. 568].

По-друге, семантичне поле розуміється як ієрархічна структура множинності лексичних одиниць, об'єднаних спільним інваріантним значенням. У такій структурі слова організовані навколо гіперсеми (наприклад, «*час*» – для всіх одиниць, що позначають часові відрізки; «*колір*» – для позначення відтінків),

утворюючи систему, де виявляються як спільні семи, так і диференційні ознаки. Отже, семантичне поле є своєрідною лексичною парадигмою, що поєднує слова з подібними семантичними компонентами, але водночас підкреслює їх відмінності [10, с. 568].

Ще на початку XX століття відомий мовознавець Ш. Баллі зауважував, що слова мають властивість формувати навколо себе певне «сміслові поле», притягуючи інші лексичні одиниці, подібно до того, як магніт притягує металеві предмети. Так утворюються цілі групи слів, між якими простежуються системні семантичні зв'язки, зумовлені спільністю значення або тематичної сфери (13, с. 130).

Французький лінгвіст Г. Маторе запропонував власну методику дослідження понятійних полів, яка базувалася на історико-соціологічному підході. Він розглядав слово не лише як елемент мовної системи, але і як *соціальну одиницю*, що відображає колективний досвід суспільства. У межах цієї концепції ключовим було визначення історичних періодів, кожен із яких формує свою ієрархію понять, у центрі яких розташовуються слова в певному логічному порядку. Такий підхід давав можливість простежити взаємозв'язок розвитку суспільства і мовної картини світу.

Водночас методика Маторе зазнала критики з боку інших науковців. Зокрема, ряд дослідників відзначали, що соціологічний аналіз не завжди дозволяє розкрити внутрішні закономірності самої лексичної системи, оскільки він акцентує увагу переважно на зовнішніх, історико-культурних чинниках, а не на структурних особливостях мови.

Слова, на думку Й. Тріра, слід розглядати не ізольовано, а в їхньому взаємозв'язку, адже лише у складі поля вони набувають повного значення. Таким чином, лексичне значення слова формується через його відношення до інших елементів поля: воно отримує зміст тільки як частина цілого. Якщо ж слово розглядати поза межами відповідного поля, воно втрачає свою семантичну визначеність [17, с. 255–257].

Водночас методика Й. Тріра не була позбавлена суперечностей. Серед основних зауважень, висловлених на адресу його підходу, науковці відзначають інтуїтивність у групуванні слів, що часто призводила до перебільшення асоціативних зв'язків між ними, а також нечітке розмежування понять «лексичне поле» та «поняттєве поле», яке створювало труднощі для подальшого розвитку теорії. Через це концепція Тріра зазнала критики, особливо в аспекті обмеженості матеріалу, який він використовував для підтвердження власних висновків.

Попри певні недоліки, ідеї Й. Тріра заклали підвалини сучасного розуміння семантичних полів, адже саме він уперше систематично показав, що лексика мови є впорядкованою системою, а не випадковим набором одиниць. Саме завдяки цьому напрямкові в мовознавстві було відкрито можливість дослідження словникового складу як цілісної організації, що відображає когнітивні та культурні особливості суспільства.

Л. Вайсгербер у своїх працях розвиває і конкретизує ідеї Й. Тріра, розширюючи їхній теоретичний потенціал і пропонуючи нові аспекти аналізу семантичних полів. Науковець розглядає *поле* передусім значення слова не як самотійну одиницю, а як її відносний структурний елемент. При цьому він наголошує, що змістовна сторона слова не може існувати як самотійна одиниця поза межами системи: кожне значення розкривається лише у взаємодії з іншими елементами поля [67, с. 13].

Важливим внеском Вайсгербера є розмежування одношарових та багатшарових словесних полів. Одношарові поля формуються за єдиною диференційною ознакою (наприклад, назви кольорів чи одиниць часу), що забезпечує їхню відносну однорідність. Багатшарові поля, своєю чергою, мають більш складну структуру: їхнє упорядкування здійснюється навколо *ядерного значення*, яке виконує роль центру системи. У таких полях поєднуються різні ознаки й точки зору, що створює ієрархію значень і забезпечує ширший спектр смислових відношень.

Загалом концепції Й. Тріра та Л. Вайсгербера перегукуються: обидва вчені трактують семантичне поле як структуровану парадигматичну категорію, яка не

лише описує окремі значення, а й визначає їхні місця у системі мови. Вони підкреслюють, що слово поза своїм полем втрачає повноту значення і може бути адекватно витлумачене лише у співвідношенні з іншими словами, які становлять частину тієї ж системи. Таким чином, семантичне поле у їхніх працях постає як своєрідний «смісловий простір», де значення не ізольовані, а взаємозумовлені й взаємодоповнювані.

У сучасному мовознавстві поняття «тематична група» та «лексико-семантична група» нерідко вживаються як тотожні, хоча між ними існують певні відмінності. Так, у «Словнику лінгвістичних термінів» Д. Ганича та І. Олійника зазначено, що семантична група – це сукупність слів, які належать до однієї частини мови й поєднані спільністю значень. Тематична ж група трактується як об'єднання лексем за ознакою родового значення, тобто таких, що позначають різновиди одного ряду предметів (наприклад, назви птахів, квітів, мінералів) [6].

У Енциклопедії «Українська мова» акцент робиться лише на понятті лексико-семантичної групи, яка розглядається як похідна від лексико-семантичного поля – цілісного об'єднання лексем із спільною гіперсемою. Такі поля, у свою чергу, розчленовуються на менші підгрупи – лексико-семантичні групи. Наприклад, у темпоральному полі можна виокремити назви точних проміжків часу (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, рік, десятиліття) та неточних (час, пора, епоха, ера тощо), а також лексеми, що позначають частини доби, пори року, назви місяців чи днів тижня. Усередині таких груп можливе подальше членування на мінімальні об'єднання, що формуються на основі відношень синонімії, антонімії, конверсії чи гіпонімії.

У наукових дослідженнях тематичне поле зазвичай визначається як сукупність лексичних одиниць, що частково або повністю збігаються за своїм семантичним змістом та формують певний клас слів, пов'язаний спільною ситуацією чи темою, при цьому наявність єдиної інтегральної семи для таких груп не є обов'язковою. Важливим чинником їхньої організації виступає саме належність до певної тематики, що й забезпечує внутрішню цілісність поля.

М. Мельник уточнює, що тематичне поле становить собою *«систему мовних одиниць, об'єднаних спільністю значення і тематики, які відображають концептуальну чи функціональну подібність позначуваних явищ»*. Дослідниця підкреслює значущість парадигматичних відношень між елементами поля, а також їхню лексичну сполучуваність у текстах, де тематичні підгрупи формують периферійні зони [21, с. 159-160].

Структура тематичного поля є багатовимірною та складною. Її зазвичай описують через аналогію зі структурою номінативного поля у концептології, яка включає домінанту (ім'я поля), ядро та периферію. Домінанта виступає об'єднавчим ідентифікатором, у якому зосереджено архісему всього поля. Ядро формують найбільш очевидні й частотні елементи, максимально наближені до домінанти за значенням. Периферія, своєю чергою, складається з лексем, у яких домінанта виражена неявно, але які активно взаємодіють із ядром та суміжними полями, вносячи додаткові смислові відтінки.

На відміну від суто номінативного підходу, тематичне поле характеризується неоднорідністю, оскільки включає одиниці різних частин мови, що забезпечує комплексний огляд явищ певної теми. Так, при аналізі тематичного поля *«місто»* використовується цілісна словесна модель, яка охоплює як системні елементи, так і індивідуально-авторські номінації, поєднані спільністю змістового наповнення.

Лексико-тематичні поля також відображають системний характер мови. Формування підходів до розуміння лексичної системності було значною мірою зумовлене доктриною мовного поля раннього структуралізму (Г. Іпсен, Й. Трір, В. Порціг) [8, с. 189]. Сучасні лінгвістичні дослідження й досі спираються на ключові положення цієї концепції, зокрема на структурованість зв'язків між елементами поля та наявність спільного семантичного компонента у значеннях його конститuentів [40, с. 54].

Лексико-тематичні об'єднання характеризуються, по-перше, позамовною детермінованістю зв'язків між їхніми елементами, які представлені як ідеальними, так і матеріальними денотатами, вираженими мовними знаками, по-друге, впорядкуванням складників лексико-тематичного угруповання.

Лексико-тематичне поле визначається як об'єднання слів однієї тематики за логіко-поняттєвим принципом, при цьому наявність загальної інтегральної семи не є обов'язковою [14, с. 61]. Перш за все, йдеться про класифікацію предметів та явищ, що об'єднані типовою ситуацією або тематикою. Структура лексико-тематичного поля проявляється через різні варіанти реалізації однієї теми, організовані за ієрархічним принципом – від загальної метатеми до підтем [64, с. 89].

Значення слова формується під впливом як синтагматичних і парадигматичних зв'язків, так і контексту конкретної ситуації, історико-культурних надбань народу та самої дійсності, що позначається даним словом. Будь-які зміни у семантиці окремої лексеми відображаються на значеннях інших одиниць мови й особливо чітко простежуються у межах семантичного поля цього слова [3, с. 28].

І. Макар визначає лексико-тематичне поле як сукупність слів, об'єднаних за логіко-понятійним принципом, який враховує загальну тему тексту, його центральну проблематику та жанрові особливості. По суті, це передусім класифікація предметів, явищ або дій, що об'єднані типовою ситуацією або спільною темою. У межах такого поля наявність чітко вираженої ядрової семи не є обов'язковою, проте окремі елементи можуть виконувати роль центрів семантичної координації, що формують логічну ієрархію та сприяють структурованості словникового матеріалу. Лексико-тематичне поле дозволяє систематизувати лексику як функціонально, так і смислово, сприяє виявленню взаємозв'язків між лексичними одиницями та полегшує процес навчання спеціалізованої мови, зокрема в медичній чи технічній галузях [19, с. 118-119].

У сучасній лінгвістиці панує узгоджена думка, що лексико-тематичне поле має чітку структуру, яка складається з ядра та периферії. Ядро утворюють ключові слова – так звані *ядерні одиниці*, що безпосередньо називають основне поняття і виконують роль “організаторів” поля. Вони фактично репрезентують його назву або ім'я. На периферії розташовуються слова, які лише частково перетинаються з

ядерними за спільними семами, але не відображають основного значення у повному обсязі.

Водночас важливим є зауваження М. Кочергана, який наголошує, що межі між ядром і периферією є відносними. Учений слушно підкреслює: «елементи поля можуть входити в ядро одного поля й одночасно перебувати на периферії іншого, і навпаки» [16, с. 176]. Це пояснюється тим, що лексична система мови не є закритою та жорстко розмежованою структурою. Навпаки, вона являє собою неперервну та взаємопов'язану мережу семантичних відношень, де кожне слово перебуває у динамічних зв'язках з іншими елементами.

Наприклад, у лексико-семантичному полі «*здоров'я людини*» слово «*лікар*» можна вважати ядерним, оскільки воно безпосередньо відображає центральне поняття професійної медичної діяльності. Водночас це слово може опинитися на периферії ширшого поля «*медицина*», де центральними будуть поняття «*охорона здоров'я*» чи «*медична допомога*». Подібний перехід свідчить про те, що лексико-семантичні поля не є ізольованими одиницями, а постійно взаємодіють між собою, створюючи складну багатовимірну систему мовних значень.

К. Близнюк наголошує, що ключовими структурними складниками лексико-семантичних полів є ядро, периферія та лексико-семантичні групи. Співвідношення між ними визначається інтенсивністю семантичних зв'язків. У центрі перебувають домінантні лексеми з відносно стабільним, інваріантним значенням. Вони формують основу поля, адже поєднуються з великою кількістю інтегральних алонімів, які втілюють головні риси означуваних явищ. Периферію ж утворюють слова з варіативнішими семами та меншою комунікативною цінністю. Такі одиниці часто конкретизують основне значення поля, уточнюючи або деталізуючи його [3].

Цікавою є думка сучасної дослідниці Н. Ключки, яка розглядає лексико-семантичне поле не лише як моноцентричну, а й як поліцентричну структуру. За її визначенням, поле може мати кілька центрів, якщо окремі групи слів організуються навколо різних домінантних лексем, що належать до різних частин мови [13, с. 130].

Такий підхід суттєво розширює традиційне уявлення про організацію семантичних полів, де зазвичай акцент робиться на єдиному ядрі. Н. Ключка показує, що у випадку поліцентричності лексичні одиниці вибудовують кілька семантичних “вузлів”, які взаємодіють між собою, утворюючи складну багатовимірну систему.

Теза про те, що слово не завжди обов’язково входить до певного лексико-семантичного поля, є надзвичайно важливою для розуміння самої природи семантичної організації мови. Д. Герартс переконливо наголошує, що помилковим є уявлення про тематичні поля як про жорстко розмежовані структури, подібні до мозаїки, де кожен елемент чітко відділений від іншого [40, с. 66]. Навпаки, поля є відкритими системами, які перетинаються між собою, мають нечіткі кордони та дозволяють лексемам перебувати одночасно у кількох семантичних просторах.

К. Близнюк стверджує: «Навколо найчастотніших інтегральних сем у межах лексико-семантичного поля спостерігається формування менших семантичних комплексів – мікрополів. Структурування поля за мікрополями відкриває додаткові шляхи для зіставного аналізу лексичного рівня мови, оскільки дозволяє не тільки простежити відмінності у частотності та кількісних характеристиках значень лексем, а й докладніше вивчити якісний склад поля, адже на перший погляд еквівалентні одиниці споріднених мов можуть виявляти схожу частотність у межах великого поля, перебувати на тому самому рівні (наприклад, функціонувати у **ядрі** чи, навпаки, на периферії), але водночас входити до різних його мікрополів.» [3, с. 33].

Особливу увагу дослідники приділяють периферії поля. Як зазначає Н. Гешко, периферія є невід’ємною складовою лексико-семантичного поля і виконує не менш важливу функцію, ніж його ядро [8, с. 76]. До периферії відносяться слова, які мають більш віддалені значення від центру, однак саме вони допомагають деталізувати та конкретизувати основне значення поля. Наприклад, у полі «*освіта*» ядром будуть такі слова, як *учень*, *учитель*, *школа*, тоді як периферія охоплює *щоденник*, *екзамен*, *перерва*, *гуртожиток*, які розширюють та уточнюють картину, проте менш безпосередньо позначають сутність самого поняття.

На подібному підході наголошує й А. Марковський, підкреслюючи, що центр лексико-тематичного поля утворюють слова, найбільш характерні для позначення певного явища чи поняття [48, с. 20]. Водночас на периферії або так званих «берегах» знаходяться слова, які менш тісно пов'язані з ядром, але все одно зберігають відношення до семантичної сфери. Таким чином, внутрішня структура поля нагадує концентричні кола: ядро з найбільш типовими одиницями, ближня периферія з відносно спорідненими словами та дальня периферія з лексемами, що лише частково перетинаються із семантичним простором поля.

У межах одного лексико-тематичного поля мовознавці зазвичай виокремлюють тематичні групи та лексико-семантичні групи (ЛСГ), що дозволяє більш чітко структурувати лексику й показати її взаємозв'язки. Хоча ці поняття часто взаємопов'язані, між ними існують принципові відмінності.

Тематичні групи об'єднують слова на основі певної ситуації або теми, що відображає фрагмент реальної дійсності. Вони формуються шляхом логічного членування ширшого поняття, наприклад: *тема «транспорт»* може включати групи *автомобіль, літак, поїзд, корабель*. Як підкреслює Л. Вайсгербер, тематичні групи корелюють насамперед із поняттями зовнішнього світу, адже їхня організація безпосередньо залежить від позамовної реальності [67, с. 84–96].

На відміну від них, лексико-семантичні групи відображають внутрішню організацію самої мовної системи. Як зазначає Н. Ключка, ЛСГ – це об'єднання слів за спільністю значень, які виражають конкретні поняття та можуть відрізнятися ступенем прояву ознаки, дії чи якості [13]. Наприклад, у полі «колір» ЛСГ утворюють *червоний, синій, зелений*, а також їхні похідні та градаційні значення (*світло-зелений, темно-червоний*). Таким чином, ЛСГ демонструють, як у самій мові семантично структурується певна ознака, тоді як тематична група показує її місце в реальному світі.

Важливо підкреслити, що ЛСГ відмежовуються від тематичних груп саме завдяки своїй орієнтації на мовну систему. Якщо тематична група є відображенням зовнішньої дійсності, то ЛСГ пов'язана зі структурою значень у мові, з тим, як

лексеми співвідносяться між собою. Тобто тематичні групи – це категоризація «зовні», тоді як лексико-семантичні групи – категоризація «зсередини».

В. І. Остапенко у своїй статті спирається на концепцію Ф. Бацевича щодо класифікації лексики методом тематичного опису. У цьому підході використовуються базові категорії: лексико-тематичне поле (ЛТП), лексико-тематична група (ЛТГ) та підгрупа / підклас [24].

Лексико-тематичне поле визначається як об'єднання лексичних одиниць за логіко-понятійним принципом, тобто за спільністю предметно-тематичного змісту. Це, по суті, класифікація предметів і явищ, що належать до однієї типової ситуації або теми (наприклад, ЛТП «пейзаж»).

У свою чергу, лексико-тематична група являє собою відносно інваріантне об'єднання слів, які відображають певну сферу реальної дійсності. Основною ознакою таких груп є наявність спільних відносних сем, що формують семантичний зв'язок між окремими елементами та вершиною групи. Водночас ці семантичні відстані не завжди є мінімальними, оскільки в межах групи вони зберігають родо-видові відношення і зазвичай належать до однієї частини мови. Прикладом може бути ЛТГ «небо», «вода», «земля», які виступають основними одиницями для опису пейзажних реалій.

Ми вважаємо, що ключовим чинником лексико-тематичного поля є насамперед семантика, яка визначає як саме лексико-семантичне поле формується, структурується та функціонує. Семантика відображає потенційні смислові взаємозв'язки між словами, що входять до складу поля, визначаючи їхню роль та розташування у системі. Аналізуючи наукові джерела, можна дійти висновку, що термін «поле» у сучасному мовознавстві має широкий спектр значень. Проте основним є розуміння поля як об'єднання різних лексичних одиниць за спільними семантичними характеристиками у впорядковану структуру, що і зумовило використання терміна «лексико-семантичне поле».

Попри те, що лексико-тематичне поле, подібно до самого поняття «поле», не має єдиного, чіткого визначення і залишається предметом дискусій серед

мовознавців, більшість дослідників погоджуються з тим, що це структурована система, яка об'єднує лексеми за подібними смисловими ознаками.

1.2 Особливості професійної лінгводидактики у вивченні німецької мови

Професійна лінгводидактика як галузь сучасної педагогічної науки формується на перетині лінгвістики, методики викладання мов та професійної підготовки фахівців. Вона досліджує закономірності й механізми формування мовленнєвої компетентності, необхідної для ефективної комунікації у професійній сфері. Її головна мета полягає у забезпеченні здатності майбутніх спеціалістів не лише правильно користуватися мовою, а й адаптувати мовленнєві засоби до конкретних комунікативних ситуацій у професійній діяльності.

Професійна лінгводидактика є відносно новим, але надзвичайно важливим і динамічним напрямом наукових досліджень, що посідає чільне місце в сучасній науці. Для її успішного розвитку першочергово необхідна координація зусиль науковців, спрямована на визначення суті системи базових понять. Ця система охоплює такі ключові дефініції, як «людина», «індивід», «особистість», «наука», «закономірність», «система», «розвиток», а також «виховання», «освіта», «педагогіка», «лінгвістика», «дидактика» та, власне, «професійна лінгводидактика». А. Вихрущ у монографії наголошує: « Для успішного розвитку лінгводидактики насамперед необхідна координація зусиль для визначення суті системи базових понять (людина, індивід, особистість; наука, закономірність, система, розвиток; виховання, освіта, педагогіка; лінгвістика, науки є недостатня увага саме до понять, а коли мова заходить про їх визначення, стаємо свідками порушення більшості вимог логіки. Фахівці з професійної лінгводидактики, щоб цей напрям досягнув рівня науки, повинні займатися пошуком закономірностей вивчення мови: опис явищ, пошук причин, прогностична оцінка.»[5, с. 10].

Слід зазначити, що, на відміну від поширеної помилкової думки, українська лінгводидактика почала розвиватися не в період незалежності України. Її витoki сягають значно глибших часів, зокрема народної культури. Наприклад, в рамках етнодидактики, що є частиною народної педагогіки, ключовим є шанобливе

ставлення до кожного слова і поняття, що закладає основи розумового виховання. Народна педагогіка загалом має ряд важливих особливостей, зокрема прагматизм, орієнтованість на потреби людини та громади («людиноцентризм») та усвідомлення меж пізнаваності. Отже, професійна лінгводидактика увібрала в себе основи, що формувалися протягом століть.

За визначенням О. Хоменко, сутність професійної лінгводидактики полягає в інтеграції мовної та професійної підготовки. На відміну від загальної методики викладання мов, вона зорієнтована на формування таких умінь, що відповідають потребам спеціалізованих галузей: права, економіки, медицини, техніки тощо. У цьому аспекті особливого значення набувають комунікативні стратегії, володіння професійною термінологією та розвиток уміння будувати фахові тексти [28, с. 753].

Взаємозв'язок професійної лінгводидактики як самостійної галузі вітчизняної педагогічної науки з іншими дисциплінами зумовлений насамперед загальною логікою розвитку науки й диференціацією її напрямів. Додатковим чинником такого взаємозв'язку виступає зростаюча потреба суспільства у використанні інтегрованих знань із різних сфер. Ступінь близькості професійної лінгводидактики з іншими науками визначається наявністю спільного об'єкта дослідження, застосуванням подібних методів у розв'язанні теоретичних і практичних завдань, єдністю підходів до пояснення соціально-психологічних явищ та використанням результатів, отриманих суміжними науками.

Звернення до теоретико-методологічної основи професійної лінгводидактики неминуче виводить на її тісний зв'язок із лінгводидактикою. Їхнє співвідношення можна визначити як відношення «цілого й частини». Лінгводидактика постає загальною теорією навчання мов, тоді як професійна лінгводидактика спрямована на вироблення принципів і закономірностей іншомовної професійної підготовки, спираючись як на емпіричні дані, так і на науково обґрунтовані висновки [28, с. 751-752].

Лінгводидактика охоплює як теоретичні засади, так і практичні методики навчання іноземних мов, пропонуючи модель формування вторинної мовної особистості. На базі цієї моделі професійна лінгводидактика виокремлює

параметри професійної мовної особистості – специфічні лінгвопрофесійні характеристики, які визначають рівень іншомовної професійної комунікативної компетентності. Завдяки цьому традиційний зміст іншомовної підготовки розширюється: до нього додається створення лінгвопрофесійного середовища, що забезпечує умови для іншомовної професіоналізації майбутнього фахівця [2].

Дослідник О. Беляєва підкреслює, що завдання професійної лінгводидактики охоплюють декілька ключових напрямів:

1. Теоретичний рівень – визначення принципів, закономірностей та моделей формування професійної комунікативної компетентності. На цьому етапі важливо розкрити взаємозв'язок мови, мислення та професійної діяльності.

2. Практичний рівень – розробка методик, технологій і навчальних матеріалів, які забезпечують оволодіння студентами мовленнєвими вміннями, необхідними для майбутньої професії. Сюди відносять формування термінологічної грамотності, здатності вести ділові переговори, укладати офіційні документи тощо.

3. Аналітико-оцінювальний рівень – вивчення ефективності мовної підготовки та діагностика рівня сформованості професійної мовленнєвої компетентності. Це передбачає створення критеріїв і стандартів, які дозволяють оцінити якість професійної комунікації.

Крім того, серед завдань професійної лінгводидактики варто виокремити:

- формування здатності студентів орієнтуватися у міжкультурному професійному спілкуванні;
- розвиток критичного мислення через роботу з фаховими текстами;
- підготовку майбутніх фахівців до використання сучасних інформаційних технологій у професійному мовленні [28. с. 754].

Отже, професійна лінгводидактика виконує подвійну функцію: з одного боку, вона забезпечує мовленнєвий розвиток студентів у процесі навчання, а з іншого – слугує методологічною основою для створення інноваційних освітніх програм, спрямованих на підвищення ефективності професійної підготовки.

Аналіз наукової літератури свідчить, що принципи навчання формувалися протягом кількох століть, починаючи від дидактичних ідей Я. А. Коменського, і залишаються актуальними донині. Загальновідомі принципи – науковості, доступності, наочності, систематичності, індивідуального підходу – становлять фундамент будь-якого навчального процесу. Водночас розвиток суспільства, нові освітні завдання та вимоги глобалізованого світу зумовлюють необхідність їх уточнення й адаптації до професійної освіти.

Науковець А. Вихрущ зауважує, що для успішного розвитку професійної лінгводидактики необхідна координація зусиль науковців у сфері визначення базових понять. Йдеться не лише про категорії, що належать до загальнонаукового рівня («людина», «система», «розвиток», «закономірність»), а й про фундаментальні педагогічні («освіта», «виховання», «педагогіка») та спеціалізовані терміни («лінгвістика», «дидактика», «професійна лінгводидактика»). Дослідник наголошує, що однією з проблем сучасної науки є недооцінка роботи над поняттями та нечіткість їхнього визначення, що призводить до порушення вимог логічності [5, с. 10].

Щоб професійна лінгводидактика набула статусу повноцінної науки, її завданням має стати пошук закономірностей у вивченні мови: опис мовних явищ, з'ясування причин їх виникнення, а також прогностична оцінка результатів. Таким чином, системність і точність у визначенні понять, а також орієнтація на виявлення закономірностей навчання є базовими умовами становлення професійної лінгводидактики як наукової дисципліни.

В умовах глобалізації, стрімкого збільшення інформаційних потоків та нових вимог до трудової діяльності, все більш очевидною стає значущість особистісного підходу. Професійна лінгводидактика покликана реагувати на ці виклики сучасності, зокрема враховуючи необхідність функціонування особистості в умовах полікультурного середовища. Ця проблема залишається недостатньо вирішеною. Одним із важливих аспектів, який розглядає А. Вихрущ в своїй монографії, є андрагогіка, що займається особливостями навчання дорослих.

Ключові завдання професійної лінгводидактики, на думку автора, полягають у:

- Пошуку закономірностей вивчення мови: це передбачає опис явищ, пошук причин їх виникнення та надання прогностичної оцінки.
- Формуванні мовної особистості: особливо це актуально у професійному контексті, наприклад, для майбутніх лікарів, де важливо формувати високий рівень національно-мовної свідомості та культури спілкування.
- Використанні досягнень інших наук: зокрема психології та психолінгвістики, для розробки ефективних методів навчання. Вплив виховного чинника на формування особистості є настільки великим, що може визначати долю людини.
- Створенні нових програм і посібників: наприклад, для навчання української мови як іноземної, що особливо актуально у зв'язку зі збільшенням кількості іноземних студентів.
- Розвитку навичок академічного письма: адже академічне письмо, з його вимогами до інформаційної та психологічної культури дослідника, а також проблемою плагіату, розглядається в контексті завдань професійної лінгводидактики.
- Розвитку творчих здібностей: сучасна лінгводидактика має пріоритетом розвиток творчих здібностей особистості, що підтверджується, наприклад, популярністю напряму «Педагогіка творчості» в Польщі [5, с. 166-175].

Загальнодидактичні принципи у процесі професійної іншомовної підготовки не переносяться механічно, а трансформуються крізь призму професійної лінгводидактики. Так, вони відображаються у специфічних принципах, що враховують не лише закономірності мовного розвитку, а й потреби професійного становлення майбутніх фахівців.

До ключових загальнодидактичних принципів, релевантних професійній іншомовній підготовці, належать [29, с. 222–224]:

- принцип спрямованості на поєднання завдань освіти, виховання та розвитку особистості;

- принцип науковості та зв'язку навчання з реальним життям;
- принцип систематичності й послідовності;
- принцип доступності;
- принцип наочності;
- принцип свідомості й активності студентів;
- принцип різноманітності методів і засобів навчання;
- принцип поєднання індивідуальної та групової роботи;
- принцип створення відповідних умов навчання (лінгвопрофесійного середовища);
- принцип міцності та практичної дієвості результатів навчання.

Паралельно в сучасній професійній лінгводидактиці виділяють специфічні принципи, які розробляються на основі загальнодидактичних ідей, але зорієнтовані на виклики глобалізованого суспільства [30, с. 21]:

1. Антропоцентризм – орієнтація освітнього процесу на особистість студента, його професійні, вікові, культурні й психологічні особливості.
2. Неперервність та випереджальний характер освіти – формування готовності до саморозвитку й постійного оновлення знань відповідно до потреб професійної діяльності.
3. Синергетичність і інтегративність – урахування взаємозв'язку освіти, професійної практики, соціокультурного середовища та комплексного формування компетентностей [31, с. 30–31].

Принципи професійної лінгводидактики можна визначити як систему науково обґрунтованих положень, що забезпечують ефективність формування іншомовної професійної компетентності, відображають закономірності навчання й відповідають завданням сучасної вищої школи. Їхнє впровадження сприяє формуванню полікультурної професійної мовної особистості – стратегічної мети іншомовної підготовки у вищій освіті.

Ще у XX столітті німецькі дослідники підкреслювали важливість правильного навчання цієї мови, оскільки вона виступає не лише засобом передачі спеціалізованої інформації, а й самостійним об'єктом педагогічних зусиль [38, с.

1]. При цьому вчені виокремлюють кілька сфер застосування фахової мови: технічна комунікація у навчальному процесі, професійне спілкування між фахівцями, наукова комунікація, а також технічна комунікація спеціалістів із громадськістю [38, с. 3].

Подібні підходи розвивають і україномовні лінгвісти, які не лише погоджуються з німецькими науковцями, але й суттєво доповнюють їхні концепції. Так, Т. Кияк, спираючись на визначення Гофманна, наголошує, що функціонування фахової мови неможливе без чітко усталеної термінології [12, с. 3]. У свою чергу, І. Барнич визначає фахову мову як: «засіб обміну знаннями й досвідом між фахівцями певної професійної сфери, а також як співвіднесення конкретної галузі знань з відповідною комунікативною сферою» [1, с. 18].

У своїх дослідженнях І. Барнич також співставляє поняття *фахової мови* і *термінології*, доводячи, що ці явища утворюють багатогранну систему, у якій ядром є терміни. Водночас фахова мова базується на загальноновживаній мові, що забезпечує її доступність і зрозумілість. Отже, термінологія становить основу фахової мови, але не вичерпує її зміст, адже фахова мова включає ширший спектр мовних засобів, які активно використовуються у професійному спілкуванні [1, с. 19].

Кияк Т. Р. у своїй статті виділяє основні особливості фахової мови:

1. « Дієслова у фахових текстах переважно вживаються в теперішньому часі та часто в пасивній формі.
2. Загалом дієслова відіграють меншу роль, ніж у загальноновживаній мові, натомість основна семантична функція покладається на іменники.
3. Іменники в більшості випадків використовуються в однині.
4. Прикметники зустрічаються досить часто і відіграють помітну роль у формуванні змісту тексту » [12, с. 104].

Дулепа І. Б. зазначає, що фахова мова характеризується наявністю спеціального лексичного набору, який відповідає потребам конкретної професійної сфери та має гнучкий зв'язок із загальноновживаною лексикою [9].

За узагальненням німецькомовних, україномовних та англомовних джерел, Вихрущ А. підкреслює, що фахова мова походить від загальнонаціональної та включає всі необхідні для професійної комунікації мовні одиниці на різних рівнях: лексико-семантичному, синтаксичному, функціонально-стилістичному та текстовому. До її основних лінгвістичних характеристик належать: перевага іменників (зокрема термінів), обмежене використання граматичних конструкцій, зосередження на теперішньому часі та пасивних формах.

Технічна комунікація, як частина фахової мови, передбачає врахування не лише мовних одиниць, а й риторичних особливостей, оформлення документів та професійних цінностей. Фахова мова є одночасно важливим інструментом і метою педагогічного процесу: її вивчення має бути більш інтенсивним і спрямованим на розвиток практичних мовних навичок у порівнянні з загальною мовою [5, с. 36].

Крім того, фахова мова поділяється на іноземну мову за професійним спрямуванням та іноземну мову для академічних цілей, кожна з яких диференціюється залежно від галузі діяльності чи сфери наукових досліджень.

Вивчення німецької мови у професійній сфері є складним процесом, який передбачає не лише засвоєння загальної мови, а й освоєння її спеціалізованих лексичних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних особливостей. За визначенням тлумачного словника німецької мови Дудена, *фахова мова* – це мова, що вирізняється наявністю професійних термінів та спеціальних виразів, які відрізняються від загальноновживаних. Вона містить велику кількість термінів, інтернаціоналізмів та слів із специфічним значенням у порівнянні із загальною мовою.

Фахова мова має низку особливостей. Зокрема, правопис характеризується специфічним написанням запозичених слів (*ph, th, y*). Лексика включає субстантивовані слова, складні словосполучення, дієслова з префіксами, прикметники з суфіксами *-bar, -los, -reich*, багатозначні слова, числові та символічні позначення. У синтаксисі переважає використання презенса, пасивних конструкцій, умовних і відносних речень, а також нагромадження означень. Оформлення текстів включає виділення інформації курсивом або жирним

шрифтом, застосування таблиць, графіків, діаграм. Стиль характеризується об'єктивністю, аналітичністю та неособистісністю [23, с. 61].

Приклад автентичного фахового тексту з хімічної галузі, описуючи *Tetraacetythylenediamin (TAED)*, демонструє застосування спеціальної лексики, складних синтаксичних структур та наукового стилю викладу. Це підтверджує, що фахова мова завжди поєднує загальноживані елементи з професійною термінологією, створюючи цілісну систему комунікації у відповідній галузі.

Метою навчання німецької мови за професійним спрямуванням є формування у студентів умінь роботи з професійними текстами, розвиток мовної компетентності та здатності ефективно спілкуватися у певній сфері професійної діяльності. Основна задача курсу – ознайомлення студентів із фаховою термінологією, лексичними та синтаксичними особливостями професійної мови на прикладі спеціально підібраних текстів, максимально наближених до реальної професійної практики [24, с. 62].

На практичних заняттях викладач може ставити такі завдання:

1. Засвоєння фахової лексики, морфології, синтаксису та текстових структур з можливістю використання отриманих знань при створенні власних професійних текстів.
2. Формування стратегій усного і писемного спілкування у професійних ситуаціях.
3. Розвиток умінь передачі інформації із фахових текстів (реферування, переказ, анотування).
4. Навчання створенню власних текстів із використанням спеціальної термінології та мовних стратегій, включно з підготовкою повідомлень, рефератів, презентацій, графіків і таблиць [24, с. 62-63].

Викладач повинен підготувати студентів до сприйняття наукових текстів німецькою мовою, навчити їх типовим формам фахових текстів та самостійно продукувати схожі тексти, використовуючи професійну лексику. Для цього необхідно обирати автентичні матеріали з урахуванням попередніх знань студентів та міжпредметних зв'язків, а також активно співпрацювати з викладачами фахових

дисциплін (*team teaching*) для кращого розкриття професійного матеріалу [24, с. 64].

Методи та форми роботи включають Brainstorming, Mind Mapping, симуляції та дискусії для підготовки студентів до читання або прослуховування фахових текстів. Наступним етапом є детальний аналіз тексту та виконання вправ, що відповідають рівню підготовки студентів. Заключний етап спрямований на продукування власних текстів із використанням засвоєної термінології та мовних стратегій [24, с. 65].

Студенти, які вивчають курс, повинні мати достатній рівень загальної іноземної мови та базові знання з фахових дисциплін. Зважаючи на це, доцільно впроваджувати курс на старших курсах університету та збільшувати кількість годин загальної іноземної мови на попередніх етапах навчання, щоб забезпечити безперервність і ефективність підготовки [24, с. 63].

Отже, вивчення німецької мови за професійним спрямуванням у рамках професійної лінгводидактики має свої специфічні особливості. Воно зосереджує увагу на опануванні фахової лексики та термінології, синтаксичних і морфологічних конструкцій, типових для професійних текстів, а також на розвитку навичок читання, перекладу, аналізу та створення фахових документів. Особливе значення має поєднання загальномовних та професійних мовних одиниць, що дозволяє забезпечити повноцінну комунікацію у професійній сфері. Ефективне навчання потребує не лише ґрунтовної методичної підготовки викладача, але й врахування попереднього рівня знань студентів, міжпредметних зв'язків та особливостей конкретної професійної діяльності.

1.3. Специфіка медичної лексики як лексико-тематичного поля

Медична термінологія у німецькій мові становить багатокомпонентну систему, яка відображає як історичний розвиток медицини, так і сучасний рівень її спеціалізації. Найпоширенішим підходом до класифікації є поділ термінів за тематичними групами, що дозволяє систематизувати лексику відповідно до певних сфер медичної практики, процесів і явищ.

М. Кочерган підкреслює, що лексика становить не випадкове нагромадження слів, а цілісну систему [16, с. 119]. Цю думку розвиває Л. Лисиченко, зазначаючи, що системність лексичного складу мови виявляється на різних рівнях: у структурі тематичних об'єднань, у багатозначності слова, у синонімічних, антонімічних та інших лексико-семантичних зв'язках [18, с. 8].

Включення терміна до певного термінологічного поля обмежує можливість його загальнозживаного використання та дозволяє інтерпретувати його виключно відповідно до норм конкретної професійної сфери. Термінологічне поле являє собою систему семантично споріднених одиниць, у межах якої можуть виділятися окремі мікрополя. Організація такого поля ґрунтується на поділі на ядро та периферію: ядерні компоненти є найбільш уживаними й необхідними, тоді як периферійні елементи мають зональний характер і можуть варіюватися від найближчих до віддалених. Межі між ядром та периферією, а також між зонами останньої часто не є чітко окресленими, а радше мають розмитий характер [35].

Дослідження цієї проблеми у німецькому мовознавстві проводили низка авторитетних учених, зокрема Аннет Нідергельманн, Йорк Ріке та Кріста Бауфельд. Саме їхні праці стали важливим підґрунтям для вивчення структури й семантики медичної лексики, адже вони не лише окреслили головні групи, але й продемонстрували історико-культурну специфіку становлення медичної терміносистеми.

Так, у праці „*Kleines althochdeutsches Wörterbuch*“ Крісті Бауфельд запропоновано класифікацію медичної лексики на шість основних груп, що відображають традиційний підхід до розподілу термінів [35]:

1. Назви частин тіла та органів (*der Rücken, die Schulter, der Finger, das Gehirn, das Herz*);
2. Патологічні стани та хвороби (*der Schlaganfall, die Schwellung, die Allergie*);
3. Лікувальні методи (*die Therapie, die Chemotherapie, die Physiotherapie, die Psychotherapie*);
4. Фармакологічні засоби (*das Medikament, die Salbe, das Antibiotikum*);

5. Медичний персонал (*der Arzt / die Ärztin, die Krankenschwester / der Krankenpfleger*);
6. Поняття з теології, магії та філософії, що у ранній історії медицини були невіддільними від медичних уявлень (*die Existenz, das Bewusstsein, die Ethik*).

Ця класифікація відзначається історичною спрямованістю, оскільки демонструє, що на початкових етапах розвитку медичної лексики поряд із суто біологічними та анатомічними термінами активно функціонували поняття з релігійної та філософської сфер, які з часом були витіснені власне науковими категоріями.

Водночас інший підхід до групування медичних термінів подає Аннет Нідергельманн у своїй дисертації „*Studien zur medizinischen Fachsprache des Deutschen*“, на який також посилається Йорк Піке у праці „*Medizinische Terminologie: Geschichte und Gegenwart*“ [62, с. 27]. Ця класифікація є більш деталізованою і відображає прагнення систематизувати лексику відповідно до конкретних фізіологічних процесів і практичних сфер медицини. Серед виділених груп:

1. Частини тіла (*das Bein, der Fuß, die Hand*);
2. Виділення організму (*der Urin, das Schwitzen, die Tränen, der Speichel*);
3. Травми та хвороби (*die Wunde, der Bruch, die Entzündung*);
4. Життя і смерть (*das Leben, die Sterblichkeit, die Geburt*);
5. Терапевтичні засоби (*die Schmerzmittel, das Beruhigungsmittel, das Antidepressivum*);
6. Вагітність, пологи та аборти (*die Schwangerschaft, die Schwangerschaftsübelkeit, der Schwangerschaftsabbruch*).

Як бачимо, у класифікації Нідергельманн більш чітко простежується зв'язок медичної лексики з біологічними та соціокультурними аспектами, зокрема акцент на таких сферах, як репродуктивне здоров'я, життєвий цикл людини та психічні стани, що є особливо важливим у сучасній медицині.

На думку І. Я. Заліпської, медична термінологія, утворена за допомогою композитів, може бути розподілена на кілька лексико-семантичних груп залежно від значення.

- Терміни для позначення хвороб та патологічних станів: *Herzsklerose* (cardiosclerosis), *Bronchospasmus* (bronchospasm), *Osteomyelitis* (osteomyelitis), *Nephrolithiasis* (nephrolithiasis). Для формування подібних термінів широко застосовуються суфіксоїди **-sklerose*, *-stenose*, *-lithiasis*, *-mykose*, *-spasmus*, *-phlie*, *-plegie*, *-parese*, *-pathie*, *-algie*, *-odynie*.
- Назви приладів, засобів та діагностичних процедур: *Fluorographie* (fluorograph), *Kardioskop* (cardioscope), *Gastroskop* (gastroscope), *Enzephalographie* (encephalography), *Kardiogramm* (cardiogram). Тут продуктивними є суфіксоїди **-graph*, *-graphie*, *-gramm*, *-skop*, *-skopie*.
- Назви методів лікування та видів хірургічних втручань: *Myotomie* (myotomy), *Osteotomie* (osteotomy), *Arthrotomie* (arthrotomy), *Gastrektomie* (gastrectomy), *Nephrektomie* (nephrectomy). Для таких термінів характерні суфіксоїди **-tomie*, *-ektomie*, *-stomie*, *-therapie*, *-lyse*, *-pexie* [11, с. 18].

Тематичне групування медичних термінів відображає специфіку самої медицини як науки й вказує на історичну зміну пріоритетів: від загальних описів тіла і хвороб до деталізованої фіксації фізіологічних процесів і соціально значущих понять.

Г. П. Хирівська підкреслює, що медичний термін виступає важливим чинником забезпечення ефективної медичної комунікації. Науковиця визначає його як мовну одиницю, що зберігає основні лексичні характеристики природних мовних одиниць і водночас функціонує в межах медичної термінологічної бази (макросистеми). Остання включає знання як традиційної, так і комплементарної (нетрадиційної) медицини, які можна розглядати як окремі мікросистеми [27, с. 74].

У мовознавстві єдина класифікація медичних термінів поки що відсутня. Вагомий внесок у цій сфері здійснили зарубіжні дослідники, які розробили

електронний реєстр класифікації медичних термінів. Так, Х. Даліаніс описує загальну систему та виокремлює низку груп медичної термінології, серед яких:

- міжнародна статистична класифікація захворювань і пов'язаних із ними проблем здоров'я;
- систематизована номенклатура медицини (клінічні терміни);
- єдина медична мовна система;
- анатомо-терапевтична хімічна класифікація.

При цьому Г. Хирівська зазначає, що конкретні терміносистеми формуються у межах спеціальної лексичної системи термінології, де визначальними є не власне лінгвістичні принципи, а предметно-логічні зв'язки понять, що відображають структуру об'єкта, досліджуваного тією чи іншою галуззю знань. Важливо також, що спеціальна лексика наукової мови не утворює єдиної системної організації: вона складається з окремих термінологічних підсистем, які в сукупності формують фонд міжгалузевих термінів [27, с. 74].

Медична термінологія німецької мови є системою, яка формувалася протягом тривалого історичного періоду під впливом як внутрішньомовних процесів, так і численних міжмовних контактів. Її розвиток відображає еволюцію медичної науки: від античної традиції через середньовіччя до сучасної європейської практики. Умовно можна виокремити кілька основних джерел формування німецької медичної лексики: античні мови (латина та грецька), національна лексична база німецької мови, запозичення з інших європейських мов, а також новітні інновації, пов'язані з розвитком технологій.

Найпотужніший вплив на становлення медичної терміносистеми мали латина та давньогрецька мова, які з античних часів заклали фундамент сучасної європейської медичної номенклатури. Латинська мова, будучи мовою науки та освіти в середньовічній Європі, забезпечила універсальність і стабільність термінів.

Дослідники наголошують, що греко-латинське коріння німецької медичної термінології є значною перевагою, оскільки це забезпечує інтернаціональність

термінів, спрощуючи професійне спілкування, а також їхню нейтральність, запобігаючи виникненню будь-яких неоднозначних асоціацій [39, с. 91].

Історично, латинська мова була офіційно затверджена як основна мова міжнародної медичної комунікації у 1895 році. Ця подія відбулася на з'їзді медичних фахівців у Базелі, де був ратифікований анатомічний лексикон BNA (Basle Nomina Anatomica). Створення цього лексикону стало результатом співпраці Німецької номенклатурної комісії та представників світової спільноти [41, с. 94].

Звідси походять такі слова, як *Fraktur* (лат. *fractura* – перелом), *Medikation* (лат. *medicatio* – лікування), *Therapie* (грец. *therapeia* – лікування), *Anatomie* (грец. *anatomē* – розтин). Більшість базових понять анатомії, патології та фармакології в німецькій мові мають грецьке чи латинське походження, що й сьогодні забезпечує їхню інтернаціональність і зрозумілість для науковців у різних країнах.

Другим важливим джерелом стала власне німецька лексика, що ґрунтувалася на давньонімецьких номінаціях частин тіла, фізіологічних процесів і побутових назв. Такі слова, як *Blut* (кров), *Herz* (серце), *Hand* (рука), *Wunde* (рана), сягають ще прагерманських коренів і збереглися до наших днів у складі як загальноновживаної, так і спеціалізованої медичної лексики [35]. Ця група термінів вирізняється високою семантичною прозорістю й часто функціонує поряд із латинсько-грецькими відповідниками, утворюючи синонімічні пари (напр., *Herzinfarkt* і *Myokardinfarkt*).

Третім джерелом є запозичення з інших європейських мов, насамперед з французької та англійської. Французька мова активно впливала на німецьку медичну термінологію у XVIII–XIX ст., особливо в галузі хірургії та фармації (*Bougie*, *Drainage*, *Chirurgie*). Сьогодні ж провідну роль відіграє англійська мова, яка забезпечує міжнародний обмін науковими знаннями та поширює нові номінації у сфері біотехнологій, генетики, комп'ютеризованої медицини (*Screening*, *Monitoring*, *Burnout-Syndrom*, *DNA-Sequencing*). Дослідники зазначають, що частина цих англіцизмів поступово асимілюється і стає органічною складовою німецької медичної лексики.

Окрему групу становлять неологізми та терміни-інновації, які виникають унаслідок новітніх відкриттів і технологічних розробок. Розвиток молекулярної біології, генної інженерії та медичної інформатики сприяв появі таких понять, як *Genomforschung, Nanomedizin, Telemedizin, künstliche Intelligenz in der Diagnostik*. Важливо зазначити, що утворення нових термінів відбувається як шляхом калькування англійських моделей (*Immun-Checkpoint-Inhibitoren*), так і за рахунок словотвірного потенціалу німецької мови (складні слова: *Blutdruckmessgerät, Herzschrittmacher*).

Сучасна медична термінологія німецької мови є динамічною системою, яка безперервно змінюється під впливом науково-технічного прогресу, глобалізаційних процесів та міждисциплінарної інтеграції. Цей розвиток охоплює не лише кількісне зростання термінологічного корпусу, а й якісні зрушення в його структурній організації, семантиці та функціонуванні.

Після Другої світової війни й дотепер англійська мова чинить значний вплив на німецьку медичну термінологію [47, с. 93].

Ця тенденція пояснюється кількома факторами: глобалізацією суспільства, прагненням науковців систематизувати та уніфікувати міжнародну термінологію, а також швидким науково-технічним прогресом в англомовних країнах. У результаті, німецькі медичні фахівці частіше послуговуються англійськими термінами у своїй роботі. Крім того, спостерігається тенденція до зміни назв медичних періодичних видань на англомовні, наприклад: німецький «*Zeitschrift für Kinderheilkunde*» перейшов на англійський «*European Journal of Pediatrics*» [47, с. 93].

Англійська мова, яка виконує роль *lingua franca* у світовій медичній науці, постачає нові номінації для позначення технологій, методів лікування, діагностичних процедур та інновацій у сфері біомедицини. Прикладами є такі терміни, як *Monitoring, Screening, Burnout-Syndrom, DNA-Sequencing, Evidence-Based Medicine*. Частина з них адаптується до німецької морфологічної системи (*gescreent, downgeloadet*), інші ж зберігають вихідну англомовну форму.

Водночас спостерігається тенденція до збереження балансу між інтернаціональною та автохтонною термінологією. У низці випадків поряд із латинсько-грецькими та англомовними назвами активно функціонують німецькі відповідники, що відзначаються більшою зрозумілістю для пацієнтів (*Herzinfarkt* – *Myokardinfarkt*, *Bluthochdruck* – *Hypertonie*). Це забезпечує комунікативну гнучкість: інтернаціональні терміни використовуються в науковому дискурсі, тоді як національні – у професійно-пацієнтській комунікації.

Важливою особливістю сучасної німецької медичної термінології є тенденція до стандартизації та уніфікації. Вона виявляється у впровадженні міжнародних класифікацій (наприклад, *ICD-11 – Internationale Klassifikation der Krankheiten*), використанні єдиної номенклатури лікарських засобів та методів діагностики. Це дозволяє уникати багатозначності та забезпечує ефективну міжкультурну комунікацію в медицині.

Незважаючи на стрімке зростання впливу англомовної медичної літератури у німецькомовних країнах, наукові дослідження вказують і на внесок інших культур у німецьку термінологію [47, с. 31].

Наприклад, німецька дослідниця І. Візе у 1984 році, вивчаючи номенклатуру хвороб, встановила, що медична термінологія формувалася на основі грецької мови, яка пройшла етапи посередництва латинської та середньовічної латини. Саме у середньовічній латині відбулася інтеграція значної кількості медичних термінів арабського походження [36, с. 31].

Слід зазначити, що медична лексика як складне лексико-тематичне поле формується на основі процесів, у яких відображається історичний розвиток науки, міжмовна взаємодія та внутрішня системність терміносфери. Аналіз специфіки медичної лексики продемонстрував її поліструктурність та наявність тісних семантичних зв'язків між елементами, що об'єднуються у тематичні групи та підгрупи.

Розгляд джерел формування медичної термінології німецької мови дозволив визначити ключову роль античної спадщини (латини та грецької мови), а також активний вплив англійської мови як сучасного міжнародного наукового коду.

Водночас виявлено, що сучасні тенденції розвитку медичної термінології характеризуються інтенсивною інтернаціоналізацією, стандартизацією, а також зростанням ролі неологізмів, пов'язаних із новітніми досягненнями науки й технологій.

РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ "ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ" У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1. Компоненти лексико-тематичного поля "Здоров'я людини"

У межах дослідження лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» важливо починати з уточнення, що саме ми розуміємо під «семантичним ядром» поля. З теоретичної перспективи лексико-тематичне (лексико-семантичне) поле – це організоване об'єднання мовних одиниць, згрупованих навколо спільного інваріантного компонента значення; ядро такого поля становлять найбільш інваріантні, семантично «вивірені» і комунікативно централізовані одиниці, навколо яких дисперсується периферія термінів і питомото-фразеологічних одиниць.

У цій роботі під «ключовими поняттями» ми розуміємо ті когнітивно-знакові категорії (концепти), що організують змістову мережу галузі «здоров'я» й задають осі класифікації для похідних термінів і фразеологічних структур.

Аналіз корпусних і фахових матеріалів свідчить, що лексико-тематичне поле «Здоров'я людини» складається з кількох взаємопов'язаних, але принципово різних семантичних ядер/осей.

Аналіз сучасних джерел дозволяє виокремити кілька провідних ядер у межах ЛТП «Здоров'я людини». Насамперед це ядро «Анатомія та фізіологія», яке включає назви органів, систем і частин тіла (Herz, Lunge, Leber, Niere тощо). Саме ця група понять є базисною, оскільки вона утворює номінативний каркас, на який нашаровуються інші тематичні блоки. У науковій традиції німецької медичної термінології цей пласт вважається ключовим, адже він забезпечує можливість систематизації знань у логіко-поняттєвих межах [55].

Друге за значенням ядро становить «Патологія та захворювання». Його утворюють лексеми, що позначають різноманітні розлади, синдроми та патологічні процеси (Krankheit, Entzündung, Tumor, Syndrom). Це семантичне поле є надзвичайно розгалуженим, адже внутрішньо воно організоване за гіперо-гіпонімічними відношеннями (наприклад, Infektionskrankheit → Pneumonie → Lungenentzündung). Як зазначає А. Аронсон, саме ділянка патологічної термінології

формує найбільшу частку медичних лексем, що пояснюється її діагностичною й терапевтичною значущістю [34].

Третім ядром виступає «Симптоматика та клінічні ознаки», яка включає назви зовнішніх проявів і станів (Schmerz, Fieber, Husten, Dyspnoe). Цей блок функціонально пов'язує анатомічну й патологічну групи, адже симптом виступає проміжною ланкою між структурною одиницею тіла та її ураженням. Дослідження доводять, що саме семантична група симптомів найтісніше взаємодіє із практичною медичною комунікацією, оскільки опис скарг пацієнта відбувається переважно через цю лексику.

Наступним важливим ядром є «Діагностика», до складу якого входять терміни, що позначають методи обстеження, інструменти та результати аналізів (Diagnose, Röntgen, Ultraschall, Laborbefund). Діагностичний блок тісно взаємодіє з групою симптомів, адже саме через нього відбувається перехід від суб'єктивного сприйняття хвороби до об'єктивованої наукової категоризації.

Окремо варто виокремити ядро «Терапія та лікування», що включає поняття, пов'язані з фармакотерапією, хірургічними втручаннями, реабілітацією та профілактикою (Therapie, Operation, Rehabilitation, Prävention). Як показує аналіз сучасної німецької медичної літератури, у цьому блоці активно функціонують композитні утворення (Chemotherapie, Physiotherapie, Bluttransfusion), які забезпечують точність і лаконічність на позначення складних процедур.

Останнім, але не менш значущим, виступає ядро «Психічне здоров'я», яке охоплює терміни із психіатрії та психології (Depression, Angststörung, Psychohygiene). Воно має тенденцію до зростання в сучасному дискурсі, адже поняття психічного добробуту розглядається як невід'ємна складова загального стану здоров'я.

Отже, семантична структура ЛТП «Здоров'я людини» характеризується багатоядерністю. Кожне ядро має власну ієрархічну організацію та внутрішні відношення (гіпонімія, синонімія, метонімія), водночас перебуваючи у постійній взаємодії з іншими. Як справедливо зауважує Д. Гераертс, саме системність і

взаємопов'язаність семантичних ядер робить лексико-тематичне поле дієвим інструментом когнітивної організації знань [40].

На основі аналізу літератури можна виокремити типові тематичні групи і приклади підгруп.

Таблиця 2.1

Типові тематичні групи

Тематична група	Приклади підгруп (в межах теми)
Анатомія / Фізіологія	Системи органів (Herz-Kreislauf, Atmung, Verdauung), тканини, частини тіла, рецепторні системи
Патології / Захворювання	Інфекційні захворювання, онкологічної природи, хронічні захворювання, алергічні реакції
Симптоми / Клінічні ознаки	Температура, біль, запалення, дихальні розлади
Діагностика	Лабораторні аналізи, візуалізаційні методи (Röntgen, Ultraschall), гістологія, клінічні проби
Терапія / Лікування	Медикаментозне лікування, хірургія, реабілітація, профілактика
Профілактика / Охорона здоров'я	Вакцинації, скринінгові програми, охорона громадського здоров'я, освіта пацієнтів

У межах лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» – як практично, так і теоретично – важливо виокремити тематичні групи та підгрупи, які структурно організовують термінологію в рамках окремих доменів медицини. Тематична група тут розуміється як об'єднання термінів, які належать до одного аспекту чи категорії медичної діяльності (наприклад, «гастроентерологія», «кардіологія» тощо), а підгрупи – як більш вузькі секції цієї тематичної групи (наприклад, в межах гастроентерології: хвороби печінки, захворювання шлунково-кишкового тракту, функціональні порушення кишечника тощо).

За Іриною Я. Заліпською, тематичні групи медичної термінології включають такі великі категорії: анатомічні терміни, клінічні терміни, назви хвороб, дентальні терміни та фармацевтичні терміни. Вона також розділяє анатомічні терміни на підгрупи, такі як системи органів (cardiovascular, дихальна, травна і т. ін.) [11].

У статті «*Field Structure of the Term System of Gastroenterology in German*» показано, як термінологічне поле гастроентерології поділяється на мікрополя та семантичні групи, залежно від функцій, патологічних проявів, діагностичних і терапевтичних категорій [36].

Розмежування тематичних груп і підгруп у медичній термінології відображає не лише логіко-понятійні зв'язки між термінами, але й специфіку розвитку сучасної медицини, яка постійно ускладнюється через міждисциплінарність. Наприклад, тематична група «діагностика» у сучасному німецькомовному медичному дискурсі включає підгрупи, що стосуються не тільки традиційних лабораторних методів (z. B. *Blutuntersuchung, Harnanalyse*), але й інноваційних підходів, пов'язаних із молекулярною біологією (*Genanalyse, Biomarker-Test*) та інформаційними технологіями (*digitale Bildgebung, Telemedizin*). Це свідчить про розширення меж семантичних полів під впливом науково-технічного прогресу.

Особливого значення набувають підгрупи, пов'язані з описом патологій. Вони, як правило, мають складну ієрархічну структуру: від загальних категорій (*Infektionskrankheiten, Erbkrankheiten*) до вузькоспеціалізованих підгруп (*Autoimmunerkrankungen, neurodegenerative Erkrankungen*). Такі підгрупи не є статичними, адже постійне відкриття нових захворювань, синдромів та класифікацій (наприклад, за Міжнародною класифікацією хвороб ICD-11) зумовлює появу нових термінологічних одиниць, що поступово інтегруються у вже існуючі групи або утворюють нові.

У межах тематичної групи «терапія» можна виокремити підгрупи за типами лікувальних методів: медикаментозна терапія (*Pharmakotherapie*), хірургічне втручання (*Chirurgie*), фізіотерапія (*Physiotherapie*), психотерапія (*Psychotherapie*) та реабілітація (*Rehabilitation*). Цікаво, що у німецькій мові простежується тенденція до інтернаціоналізації термінів у цій групі: поряд із власне німецькими словами (*Heilverfahren, Wundversorgung*) широко використовуються запозичення з латини та англійської (*Chemotherapie, Radiotherapie, Immuncheckpoint-Inhibitoren*). Це підтверджує думку дослідників про глобальний характер медичної термінології та її прагнення до уніфікації [72].

Не менш показовими є тематичні групи, що стосуються профілактики та громадського здоров'я. Тут можна простежити тенденцію до утворення підгруп за сферами застосування: індивідуальна профілактика (*Impfungen, Ernährungsberatung*), колективна профілактика (*Gesundheitskampagnen, Screening-Programme*) та міжнародні стратегії (*Pandemiebekämpfung, global health*). У цій сфері активно формуються нові терміни, пов'язані з викликами XXI століття, зокрема пандеміями, старінням населення та розвитком медицини.

Тематичні групи та підгрупи медичної термінології можна розглядати як своєрідну «матрицю», де кожен термін займає своє місце у структурі, визначеній як семантичними відношеннями, так і соціокультурними чинниками.

У межах лексико-тематичного поля «здоров'я людини» особливу роль відіграють периферійні та суміжні лексичні одиниці, які не завжди належать до ядра медичної термінології, однак суттєво впливають на її семантичну організацію та функціонування. Периферія тематичного поля зазвичай формується одиницями, що не мають чіткої термінологічної дефініції, але активно використовуються у медичному, науково-популярному чи побутовому дискурсі. Це можуть бути загальновживані слова (*Schwäche, Schmerz, Gesundheitszustand*), які перетинаються з медичними поняттями, проте зберігають ширший семантичний спектр [54, с. 211].

Периферійна лексика у медичному дискурсі виконує функцію семантичного «моста» між спеціалізованою термінологією та повсякденною мовою. Так, поряд із точними термінами (*Arteriosklerose, Diabetes mellitus, Bronchopneumonie*) функціонують узагальнені або метафоричні номінації (*Herzschwäche, Zuckerkrankheit, Lungenentzündung*), які зрозумілі ширшому колу носіїв мови. Саме вони складають периферію лексико-тематичного поля, адже забезпечують доступність медичних знань для непрофесійної аудиторії.

Окрему групу становлять суміжні лексичні одиниці, що походять із дотичних галузей – біології, психології, фармації, соціології чи навіть права. Вони функціонують на межі медичної термінології, поступово інтегруючись у неї. Наприклад, терміни на кшталт *Stressbewältigung, Resilienz, Work-Life-Balance* походять із психологічного дискурсу, але активно використовуються у сучасній

медицині для опису факторів, що впливають на здоров'я людини. Подібна ситуація спостерігається і з лексемами економічного чи юридичного походження (*Krankenversicherung, Gesundheitssystem, Patientenrechte*), які вказують на інституційний вимір медицини [46, с. 88–90].

У структурі лексико-тематичного поля «здоров'я людини» периферія і суміжна зона виконують важливу інтегративну функцію. Вони забезпечують взаємодію між ядром термінологічної системи та ширшими когнітивними сферами, зокрема соціальною, культурною та комунікативною. Наявність периферійних і суміжних одиниць також відображає динамічність медичної термінології, адже саме на периферії з'являються інноваційні терміни, запозичення та неологізми, які згодом можуть перейти до ядра поля. Прикладом цього процесу є поширення термінів *COVID-19, Long-COVID* чи *Impfpass*, які за короткий час перемістилися з периферії у центр медичного дискурсу.

2.2. Структурна класифікація термінів лексико-тематичного поля "Здоров'я людини"

Медична термінологія німецької мови відзначається багатством морфологічних моделей, що поєднують традиційні внутрішньомовні способи словотворення з використанням інтернаціональних, переважно грецько-латинських компонентів. Найбільш продуктивним засобом формування є словоскладання, яке дозволяє створювати точні та деталізовані номінації для позначення складних понять. Як стверджує П. Меєр, такі утворення, як *Blutdruckmessgerät* чи *Herzschríttmacher*, наочно демонструють можливості німецької мови відображати цілісні медичні концепти у межах одного слова [54]. Саме композити забезпечують найвищий ступінь термінологічної продуктивності у сфері медицини.

У німецькій мові формування медичної термінології також значною мірою спирається на інтернаціональні словотворчі елементи грецького та латинського походження. Одним із продуктивних способів творення є суфіксація. Так, для позначення «запальних захворювань» активно використовується суфікс *-itis* (від

лат. *-itis*), який зустрічаємо у таких термінах, як *Gastritis*, *Nephritis*, *Bronchitis*, *Arthritis*, *Rhinitis*. Як зазначає дослідник О. В. Гордієнко, ці терміни зберігають повну відповідність грецьким і латинським прототипам (*Meningitis*, *Pharyngitis*, *Enzephalitis* тощо) [43, с. 74].

Окрім суфіксації, у німецькій медичній термінології значне поширення має афіксація загалом. Важливу роль відіграє також творення складних термінів шляхом поєднання запозичених словотворчих компонентів із іменними основами. Наприклад: *Angiopathie*, *Dermatologie*, *Biopsie*, *Kardiogramm*, *Osteoplastik*. У таких випадках ідеться про так звану квазікомпозицію, коли нові терміни створюються не безпосередньо на основі синтаксичних структур, а за аналогією до вже наявних слів.

Велику увагу дослідники приділяють саме квазікомпозирам, що складаються з інтернаціональних компонентів (афіксоїдів). Афіксоїди визначаються як морфемні одиниці проміжного типу: вони мають риси як коренів, так і афіксів, проте виконують передусім словотвірну функцію. Як зазначає В. О. Пушина, саме завдяки греко-латинським елементам медична термінологія вирізняється надзвичайною продуктивністю та системністю [24].

А. Ю. Куцак пропонує класифікувати префіксоїди та афіксоїди за семантикою:

- позначення розмірів (*makro-*, *mikro-*, *mega-*): *Mikrozephalie*, *Makrohämaturie*;
- походження, розвиток (*bio-*, *blasto-*, *geno-*, *-genese*): *Biopsie*, *Biogenese*, *Blastom*;
- неоднорідність, чужорідність (*hetero-*, *allo-*, *aniso-*): *Heterogenität*, *Allotransplantat*, *Anisokorie*;
- подібність, однорідність (*homo-*, *homöo-*, *mono-*): *Homöopathie*, *Homöostase*, *Monotherapie*;
- зв'язок із людиною та умовами її життя (*anthropo-*, *andro-*): *Anthropometrie*, *Andrologie* [15, с. 53].

І. Я. Заліпська підкреслює, що префіксація є одним із найпродуктивніших способів творення медичних термінів. Особливо поширеним є використання

інтернаціональних префіксів гіпер- та гіпо-. Перший застосовується для позначення підвищеного ступеня кількісних або якісних характеристик, що виступає мотиваційною основою у формуванні термінів, наприклад: *hyperemia*, *hyperesthesia*, *hypernephroma*, *hyperplasia*, *hypersalivation*, *hypersecretion*, *hypertension*, *hyperthermia*, *hyperthyroidism*.

Аналіз вживання зазначених дериваційних елементів свідчить, що префікси гіпер- і гіпо- реалізують один із різновидів системних відношень у мові – антонімічний зв'язок. Це добре простежується на прикладах: *hyperplasia* – *hypoplasia*, *hypertension* – *hypotonia*, *hyperfunction* – *hypofunction*, *hyperthyroidism* – *hypothyroidism* [11, с. 16].

Латинські та грецькі префікси (*hyper-*, *hypo-*, *peri-*) та суфікси (*-pathie*, *-tum*, *-gen*) виконують функцію уточнення та класифікації, тоді як німецькі словотворчі моделі (*-ung*, *-heit*, *-keit*) частіше використовуються для позначення процесів чи властивостей, наприклад *Untersuchung* чи *Krankheit*. Паралельно активно розвивається система аббревіацій, яка виконує прагматичну роль у фаховому мовленні: *EKG*, *CT*, *PCR* давно функціонують як самостійні терміни.

Попри те, що засвоєння великої кількості термінів з різних галузей медицини може здаватися складним завданням, медичну лексику можливо зробити більш зрозумілою, якщо усвідомити, що більшість термінів має подібну будову і складається з трьох основних частин: префікса, кореня та суфікса. Як зауважує М. Абідова, префікс, який стоїть на початку слова, позначає місце, напрямок, кількість, якість або тип. Корінь, що може бути розташований на початку терміна (за відсутності префікса), передає його базове значення. Суфікс, який приєднується в кінці слова, вказує на спеціалізацію, метод діагностики, процедуру, функцію, патологію чи стан [33, с. 436].

Однією з найхарактерніших рис медичної термінології німецької мови є її висока насиченість запозиченнями та інтернаціоналізмами. Це зумовлено як історичними чинниками розвитку європейської науки, так і потребою уніфікації медичної комунікації у глобалізованому світі. Більшість базових понять медицини має греко-латинське походження, адже саме ці мови впродовж століть були мовами

науки та освіти. Компоненти на зразок *cardio-*, *neuro-*, *derm-*, *-itis*, *-logie* є універсальними і зрозумілими у більшості європейських мов, що сприяє стандартизації професійного дискурсу.

Значна кількість запозичень у німецькій медичній терміносистемі зберігає свою інтернаціональну форму з мінімальною адаптацією. Наприклад, терміни *Diabetes mellitus*, *Anämie*, *Antibiotikum* функціонують практично ідентично у багатьох мовах, що забезпечує легкість міжкультурної комунікації (Busse, 2021).

Важливим є й те, що сучасний розвиток медицини зумовлює постійне поповнення німецької термінології англomовними запозиченнями. У сфері новітніх технологій і біомедицини активно вживаються терміни *Screening*, *Monitoring*, *Stent*, *Genomsequenzierung*, які часто не мають повноцінних німецьких аналогів. Англійська мова, як мова міжнародних наукових публікацій, дедалі більше впливає на структуру німецької медичної лексики, створюючи нові гібридні моделі, де англіцизми інтегруються у вже наявні словотвірні схеми.

2.3. Парадигматичні відношення у системі медичної термінології

Синонімія в системі медичної термінології німецької мови є одним із ключових парадигматичних відношень, яке забезпечує як точність, так і гнучкість фахового дискурсу. Перш за все, синонімія сприяє нормалізації термінології у наукових і клінічних текстах, оскільки наявність декількох варіантів позначення одного поняття дозволяє вибрати той, що найвідповідніший для конкретного контексту – наукового, навчального чи пацієнтського (наприклад, між інтернаціональним чи латинським терміном і німецьким описовим відповідником). Так, проєкт *German Specialist Lexicon* демонструє, що у біомедичних термінах німецької мови широко представлені латинсько-грецькі синоніми й номінальні композити, які існують паралельно із німецькими автохтонними формами, забезпечуючи варіативність у лексиконі та сприяючи міждискурсивній зрозумілості.

Також синонімія відіграє роль у стандартизації і класифікації термінів у базах знань, документації і медичних реєстрах. Наявність синонімів регламентується у

відповідних ресурсах, щоб уникнути дублювання або плутанини. Про це свідчить вже згадане дослідження *German Specialist Lexicon*, де ведення такого ресурсу включає створення зв'язків між синонімами, варіантами написання та аббревіатурами для забезпечення рівномірності використання медичних одиниць у різних текстах і жанрах веске.

Антонімія в системі медичної термінології є не менш значущим явищем, ніж синонімія, оскільки вона забезпечує структурну впорядкованість термінологічного поля та сприяє чіткому відображенню протилежних станів, процесів чи характеристик у сфері охорони здоров'я. Антонімічні пари дозволяють не лише позначати діаметрально протилежні явища, а й формувати логічно організовані категорії, у яких протиставлення відіграє системоутворюючу роль.

У медичному дискурсі антонімія найчастіше пов'язана з бінарними категоріями, що характеризують фізіологічні процеси чи патологічні стани. Наприклад, такі термінологічні опозиції, як *gesund – krank* («здоровий – хворий»), *akut – chronisch* («гострий – хронічний»), *lebendig – tot* («живий – мертвий»), відображають не лише протилежність понять, але й визначають базові параметри діагностики та лікування [54].

Функціональна роль антонімів у медичній терміносистемі полягає у створенні точних меж між різними нозологічними одиницями та їхніми характеристиками. Вони допомагають лікарю чітко формулювати діагнози, відмежовувати патологічні стани від нормальних і диференціювати ступінь тяжкості захворювань. Дослідження у сфері німецькомовного медичного дискурсу свідчать, що протиставлення, закріплене в антонімічних парах, виконує когнітивну функцію, оскільки полегшує концептуалізацію та категоризацію медичних знань [37].

Варто також зазначити, що антонімія у медичній термінології не завжди має абсолютний характер. Досить часто опозиції будуються за градуальною ознакою, тобто між крайніми полюсами існують проміжні стани. Наприклад, між поняттями *akut* і *chronisch* можливі проміжні характеристики, як-от *subakut*, які створюють

багатовимірну систему оцінок. Це підтверджує гнучкість антонімії в медицині, де категорії рідко бувають абсолютно бінарними.

У дослідженні „Semantic Relation of Meronymy in Languages of Different Structure (Case Study of Semantics of Body Part Names)“ Олени Материнської проаналізовано 438 лексем, що позначають частини тіла, у тому числі у німецькій мові, у семантичному відношенні меронімії. Це дослідження показує, що назви частин тіла часто функціонують у меронімічних відношеннях із назвами цілих органів чи систем органів; ці меронімічні зв'язки виявляють універсальні закономірності семантичних змін і є стабільним компонентом тематичних полів, пов'язаних зі здоров'ям людини [50].

У німецькому медичному дискурсі гіпонімія активізується в межах класифікацій хвороб, симптомів та органів. Наприклад, *Pneumonie* є гіпонімом загального поняття *Atemwegserkrankung* («захворювання дихальних шляхів»), *Dermatitis* – гіпонім *Hauterkrankung* (захворювання шкіри). Такі зв'язки допомагають структурно організувати навчальні словники та навчальні матеріали, дають змогу студентам розуміти не лише окремі терміни, а й їхнє місце у системі (напр., під час формування тематичних груп хвороб, органів тощо).

Меронімія, у свою чергу, проявляється у медичній термінології через назви частин тіла або частин анатомічних структур: наприклад, *Finger* (палець) як частина *Hand* (рука), *Lappen* (часточка) як частина *Lunge* (легеня). Дослідження Материнської демонструє, що такі відношення є універсальними для мов різних типів, і що ці зв'язки часто супроводжуються полісемією: одна назва частини може мати кілька значень або бути компонентом метафоричного використання ae.fl.kpi.ua+1.

Ключова функція гіпонімії й меронімії в медичній термінології полягає у тому, що вони сприяють когнітивній систематизації знань, дозволяють класифікувати терміни за ступенем загальності або конкретності, і таким чином полегшують як вивчення термінів студентами, так і їх професійне використання фахівцями.

Аналіз конкретних корпусів німецьких клінічних текстів і проекти зі створення розмічених корпусів (наприклад, ініціатива GeMTeX, яка формує німецький медичний корпус для NLP) прямо фокусуються на анотації й ідентифікації як іменованих сутностей, так і їх семантичних відношень, у тому числі гіпонімічних і меронімічних.

2.4. Лексико-граматичні особливості медичного висновку

Медичний висновок (нім. *Arztbericht, Entlassbericht, Befundbericht*) як жанр фахового дискурсу характеризується чіткою синтаксичною структурою, яка формується під впливом функціональних, комунікативних і нормативних чинників. Особливості цих синтаксичних моделей вивчаються як з лінгвістичної точки зору, так і в рамках технологій обробки клінічних текстів – NLP (natural language processing).

По-перше, медичні висновки часто використовують пасивні конструкції. Це дозволяє фокусувати увагу не на дійовій особі, а на факті, на процесі або стані, що описується. Наприклад, речення на кшталт „*Es wurde eine Entzündung festgestellt*“ (Була виявлена запальна реакція) типове для медичних звітів, оскільки підкреслює результат діагностики без вказівки на виконавця. Така синтаксична модель допомагає досягати об'єктивності та формальної нейтральності в клінічному дискурсі.

По-друге, часто зустрічаються складні речення, що складаються з кількох частин, включеннями підрядних і відносних речень, а також описів, пояснень і умовних оборотів. Це дає змогу висвітлити взаємозв'язки між симптомами, діагнозом, терапією та прогнозом. Наприклад, у статті, присвяченій синтаксичному аналізу цитопатологічних висновків, було проаналізовано майже 8 800 унікальних речень і встановлено, що більшість речень містить відносні чи пояснювальні конструкції, які уточнюють, які саме тканини чи клітинні компоненти були уражені або як протікає процес захворювання [61].

По-третє, структура медичних документів часто містить узагальнюючі вступні фрази та тематичні маркери, які задають контекст і спрямованість

інформації. Часто використовуються речення типу „*Im Folgenden wird beschrieben ...*“ або „*Lokalisation und Ausdehnung der Läsion ...*“, які вводять розділ опису та орієнтують адресата, з чого буде складатися подальший виклад – локалізація, характер ураження, методи, стан після терапії тощо.

По-четверте, медичні висновки мають тенденцію до стандартизованих шаблонів (templates), особливо в радіологічних або лабораторних висновках. Наприклад, шаблони звітів (radiologische Befundberichte) часто поділяються на секції: „Befund“ (знайдене), „Diagnose“, „Therapieempfehlung“ (рекомендації щодо лікування), а також „Vergleich mit früheren Bildern / Untersuchungen“ (порівняння з попередніми дослідженнями) або „Prognose“ (прогноз). Такі шаблони спрощують як читання, так і автоматичну обробку текстів.

Також експерименти в NLP підтверджують, що синтаксична інформація значуща для класифікації та вилучення клінічних понять із текстових висновків. Зокрема, дослідження, яке витягує 12 серцево-судинних концептів з виписки (discharge letters) у Німеччині, показало, що врахування синтаксичного контексту та граматичної структури підвищує точність розпізнавання термінів, особливо коли концепти охоплюють складні речення з підрядками та уточненнями [62].

Важливим є те, що синтаксичні моделі також варіюються залежно від спеціалізації медичного висновку: радіологічні звіти, педіатричні висновки, лабораторні аналізи або хірургічні описи можуть мати різний рівень деталізації, інший набір секцій, різну довжину речень та іншу частоту використання підрядних конструкцій.

Отже, синтаксична структура медичних висновків у німецькій мові характеризується такими рисами: домінування пасивних форм, наявністю складних речень із пояснювальними або умовними елементами, використанням стандартних вступних фраз та тематичних секцій, а також шаблонністю у розбитті на фрагменти (діагноз, терапія, порівняння з попереднім станом).

У текстах медичних висновків точність і об'єктивність виступають ключовими стилістичними вимогами. Лексичні маркери, які реалізують ці властивості, допомагають мінімізувати двозначність, підкреслити науковість,

забезпечити коректність інтерпретації діагнозів або станів пацієнта. У медичному дискурсі вони виконують когнітивно-комунікативну функцію, підтримуючи довіру між автором-лікарем і читачем (колегою або пацієнтом).

Першим класом лексичних маркерів у медичних висновках є маркери модальності припущення та невизначеності, так звані **hedges**. Вони слугують для пом'якшення висловлювань і уникнення категоричності, що є надзвичайно важливим у клінічному контексті, де дані можуть бути неповними або неоднозначними. Прикладами таких маркерів у німецьких наукових медичних текстах є дієслова та прислівники на кшталт *wahrscheinlich, möglicherweise, scheint, könnte, nicht ausgeschlossen, es ist denkbar, dass....*

Другий клас маркерів включає лексичні засоби, що вказують на джерело інформації або процедурну опору. У медичних висновках широко застосовуються конструкції на кшталт *basierend auf Laborbefunden, gemäß Bildgebung, nach histologischer Untersuchung, auf Grundlage der Leitlinien, laut Röntgenbild, aus klinischer Sicht, bei Vorliegen folgender Befunde*. Такі маркери демонструють, що твердження базується на конкретних клінічних даних або встановлених протоколах, а не на суб'єктивній оцінці автора.

Третій тип маркерів пов'язаний зі специфічністю та точністю термінів. У медичних висновках широко використовуються чітко визначені терміни (*Myokardinfarkt, Lungenembolie, Infiltrationstiefe, Tumorgröße*), часто в латинській або міжнародній формі, що гарантує однакове тлумачення серед фахівців. Цифрові маркери, такі як дані вимірювань і показники (*Patient wies eine Körpertemperatur von 38,5 °C auf, Tumorgröße 2,3 cm, in 45 % der Fälle*), значно підвищують точність формулювань.

Четверта категорія маркерів включає лексичні засоби негативної нейтральності або заперечення, які дозволяють уникати суб'єктивної оцінки та обмежувати діагностичні твердження. До них належать конструкції *nicht nachweisbar, kein Hinweis auf..., unauffällig, ohne Anzeichen von..., nicht detektierbar*.

Як результат, комплекс використання модальних маркерів, засобів джерела та процедурної опори, специфічних термінів і цифрових значень, а також маркерів

заперечення формує систему лексичних стратегій, які забезпечують високу точність, об'єктивність та надійність медичних висновків у німецькомовному дискурсі.

Використання термінів у професійних медичних документах має низку особливостей, що пов'язані як із потребою забезпечення максимальної точності, так і з необхідністю дотримання усталених комунікативних стандартів медичного дискурсу. Медична термінологія, яка функціонує у висновках, протоколах, історіях хвороб чи довідках, виконує роль не лише номінативного інструменту, але й маркера професійної компетентності лікаря та надійності представленої інформації. Саме тому ключовою вимогою до термінів у таких текстах є їх однозначність та інтернаціональність, що забезпечує зрозумілість у міждисциплінарній та міжнаціональній комунікації [73].

Однією з найважливіших рис терміносистеми у професійних документах є її стандартизованість. Багато термінів запозичені з латини та грецької мови, що створює умови для формування універсальної медичної мови. Наприклад, такі одиниці, як *diabetes mellitus*, *cardiomegalie* чи *neoplasma*, вживаються в однаковому значенні у різних мовах, що забезпечує уніфікованість діагностичної та наукової практики.

Окремої уваги заслуговує питання використання багатокomпонентних термінів, які відзначаються високим ступенем деталізації та дозволяють максимально точно описати патологічні стани. Наприклад, у німецькомовних документах поширені конструкції на кшталт *chronisch obstruktive Lungenerkrankung*, *nicht-kleinzelliges Lungenkarzinom* чи *akute lymphatische Leukämie*. Така складна морфологічна структура терміна забезпечує одночасне позначення кількох характеристик захворювання – його перебігу, локалізації та природи.

У професійних документах перевага надається офіційно закріпленим назвам, тоді як синонімічні форми або народні назви хвороб практично не використовуються. Наприклад, у клінічних протоколах завжди вживається термін

Myokardinfarkt, а не його розмовний відповідник *Herzanfall*. Це відповідає вимогам до нейтральності та об'єктивності професійного стилю.

Специфіка використання термінів у професійних документах також проявляється у високій щільності термінологічних одиниць. На відміну від популярно-наукових чи освітніх текстів, де допускається ширше використання описових конструкцій, у медичних висновках спостерігається тенденція до лаконічності й насиченості термінами. Це забезпечує компактність, але водночас вимагає від читача високої кваліфікації. Corpus-based дослідження німецьких медичних висновків показали, що коефіцієнт термінологічної насиченості таких текстів значно вищий порівняно з іншими видами професійних дискурсів.

Отже, специфіка використання термінів у професійних документах полягає у поєднанні кількох факторів: стандартизованості та інтернаціональності термінів, пріоритетності офіційних назв над варіативними, високої терміносатурації та тенденції до використання складних багатокomпонентних конструкцій. Ми встановили, що функціонування синонімії та антонімії виходить за межі суто стилістики, набуваючи функціонального значення: синоніми підвищують варіативність, запобігаючи тавтології, а антоніми забезпечують точні семантичні контрасти для розмежування станів. Важливу роль у забезпеченні достовірності та інформативності відіграють лексичні маркери точності й об'єктивності, що є абсолютно необхідним для медичної практики. Усі ці особливості спрямовані на досягнення головної мети – забезпечення максимальної точності, уніфікованості та об'єктивності медичного дискурсу.

РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНОГО ПОЛЯ "ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ" У ПРОФЕСІЙНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

3.1. Принципи відбору лексики для навчання в контексті професійної підготовки

Відбір спеціалізованої медичної термінології для навчання майбутніх фахівців передбачає врахування низки критеріїв, серед яких ключовими є частотність, значущість для професійної комунікації, прозорість семантики та інтернаціональність термінів. У цьому контексті особливу увагу варто звертати на ті одиниці, які найчастіше зустрічаються у медичній практиці та навчальних матеріалах, адже саме вони формують ядро лексико-тематичного поля «здоров'я людини». Наприклад, такі терміни як *Arzt/Ärztin* («лікар/лікарка»), *Krankenhaus* («лікарня»), *Diagnose* («діагноз»), *Symptom* («симптом»), *Therapie* («терапія»), *Medikament* («лікарський засіб») чи *Infektion* («інфекція») постійно функціонують у професійних текстах і є необхідними для розуміння клінічної документації та комунікації в медичних закладах ([Fluent in Deutsch, 2024](#)).

Додатково важливим є критерій значущості для професійної діяльності. Такі терміни як *Nebenwirkungen* («побічні ефекти»), *Herzinfarkt* («інфаркт серця»), *Schmerzen* («біль») або *Wunde* («рана») безпосередньо стосуються діагностики, лікування та прогнозування стану пацієнта, що робить їх пріоритетними у відборі навчального матеріалу. Кожне з цих понять позначає ситуації, з якими медичні працівники стикаються щодня, а тому знання їхнього змісту та правильного вживання має фундаментальне значення для формування професійної компетентності студентів ([Lingua Voyage, 2023](#)).

Окремої уваги заслуговує прозорість семантичної структури термінів. Багато німецьких медичних слів утворені шляхом словоскладання, що дозволяє студентам самостійно виводити значення нових понять. Так, термін *Nebenwirkungen* складається з компонентів *Neben* («побічний») та *Wirkungen* («дії»), а *Herzinfarkt* поєднує *Herz* («серце») і *Infarkt* («інфаркт»). Подібна морфологічна будова полегшує запам'ятовування та сприяє швидшій адаптації студентів до спеціалізованого дискурсу.

Ще одним критерієм відбору є інтернаціональність. Значна кількість німецьких медичних термінів має латинське або грецьке походження, що робить їх подібними до відповідників в інших європейських мовах. Наприклад, *Diagnose*, *Therapie*, *Medikament* та *Infektion* легко впізнавані навіть студентами, які лише розпочинають вивчення німецької медичної термінології, оскільки вони мають відповідники у багатьох мовах, включно з українською, англійською, французькою чи італійською ([My Germanized Life, 2022](#)). Це значно полегшує навчальний процес та сприяє інтердисциплінарній комунікації, що особливо важливо у глобалізованому медичному середовищі.

У сфері **хірургії** можна навести такі приклади: *Skalpell* (скальпель), *Pinzette* (пінцет) чи *Inzision* (розріз) – ці слова використовуються в операційних процедурах і мають високу професійну значущість. Джерело таких хірургічних термінів – ресурс «20 Essential Medical Terms in German for Surgeons» ([MedicalGerman.app](#)) – де серед необхідної термінології для хірургії згадуються ці й інші терміни [medicalgerman.app](#).

У галузі **фармацевтики/фармакології** доречно використовувати такі терміни, як *Antibiotika* (антибіотики), *Impfstoff* (вакцина), *Dosierung* (дозування), *Wirkstoff* (активна речовина). Наприклад, у списку «50 Essential Medical Terms in German» ці терміни наведені серед базової медичної лексики [medicalgerman.app](#). Вони важливі, бо стосуються безпосередньо лікувального процесу, рецептури, дозування – аспектів, які студенти повинні вміти розуміти та використовувати в професійних документах.

У психіатрії / психічному здоров'ї і суміжних галузях можна зосередитися на термінах *Depression* (депресія), *Angststörung* (тривожний розлад), *Psychotherapie* (психотерапія), *Trauma* (травма), *Psychiatrie* (психіатрія). Такі терміни зустрічаються на тематичних вебсайтах, присвячених словниковому запасу психічного здоров'я, наприклад у добірці «German Mental Health Vocabulary» [Sloeful German](#).

Ще один важливий аспект – аббревіатури в медичній документації. Наприклад, *KHK* (Koronare Herzkrankheit – коронарне серцеве захворювання), *KI*

(Kontraindikation – протипоказання), *OP* (Operation – операція), *KM* (Knochenmark – кістковий мозок) тощо. Ці аббревіатури дуже поширені у клінічних записах, листах, протоколах. Сайт «German Medical Abbreviations – A to Z» містить великий перелік таких аббревіатур і їхніх значень medinelingua.info.

Ці терміни – хірургічні інструменти, фармацевтичні та психіатричні концепти – відповідають усім основним критеріям відбору: вони часто вживаються в професійній практиці, мають чітке значення в клінічному контексті, деякі з них побудовані за морфологічними моделями, що допомагає їх інтуїтивно розуміти, а також часто мають інтернаціональні або латинські / грецькі корені, що полегшує міжмовне порозуміння.

Ефективне засвоєння лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» у процесі професійної підготовки неможливе без урахування реальних комунікативних потреб студентів, які навчаються у медичних університетах чи на спеціалізованих програмах. Адже навчання термінології не може обмежуватися ізольованим вивченням слів і дефініцій; воно повинно бути спрямоване на формування здатності студентів використовувати цю лексику в ситуаціях реального професійного спілкування – у клініці, під час практики, при взаємодії з пацієнтами та колегами.

Науковці підкреслюють, що навчання професійної медичної лексики повинно будуватися на засадах комунікативної компетентності, де пріоритетним є розвиток уміння ефективно взаємодіяти в усному та письмовому дискурсі. У цьому контексті врахування комунікативних потреб передбачає моделювання типових ситуацій: складання анамнезу, опис симптомів, пояснення плану лікування, заповнення медичних формулярів чи ведення клінічної документації.

Врахування комунікативних потреб студентів також вимагає балансування між загальною медичною термінологією та спеціалізованою. Для прикладу, майбутнім стоматологам буде потрібна інша лексика, ніж майбутнім кардіологам чи фармацевтам, хоча всі вони оперують у межах єдиного тематичного поля «Здоров'я людини».

Окрему увагу слід приділити культурним і соціолінгвістичним аспектам професійної комунікації німецькою мовою. Пацієнти можуть мати різний рівень освіти та володіння німецькою мовою, що потребує від майбутніх фахівців уміння адаптувати власну мову: від використання професійної номенклатури у спілкуванні з колегами до максимально доступного пояснення для пацієнтів. Дослідження у сфері «Plain language in healthcare» демонструють, що зрозумілість комунікації безпосередньо впливає на ефективність лікування та задоволеність пацієнтів.

Майбутнім спеціалістам важливо оволодіти лексиною, пов'язаною з описом симптомів, постановкою діагнозу, веденням медичної документації, а також комунікацією з пацієнтами та колегами. У німецькомовному середовищі це включає такі мовні одиниці, як *Beschwerde*, *Symptom*, *Behandlung*, *Diagnose*, *ein Medikament verschreiben*, *den Zustand des Patienten überwachen*. Комунікативні потреби студентів у професійній сфері умовно поділяються на академічні (участь у семінарах, написання наукових статей, реферування фахових джерел), клінічні (ведення діалогу з пацієнтом, складання медичних висновків, написання *Anamnese*) та міжособистісні (комунікація в колективі, співпраця з міжнародними колегами). У ситуаціях спілкування з пацієнтом студентам варто засвоювати ввічливі та емпатійні формули, наприклад: „*Ich verstehe Ihre Sorge, lassen Sie mich die Behandlungsoptionen erklären.*“ У клінічному контексті важливо формулювати об'єктивні спостереження: „*Der Patient zeigt akute Brustschmerzen, die in den linken Arm ausstrahlen.*“ Для академічного середовища актуальним є володіння мовними кліше на кшталт „*Die Studie zielt darauf ab, zu untersuchen...*“ або „*Den Ergebnissen zufolge...*“, що широко застосовуються у наукових публікаціях (Oxford Handbook of Clinical Medicine, 2024).

Врахування комунікативних потреб студентів передбачає не лише підбір релевантної лексики, а й моделювання типових ситуацій, у яких ця лексика застосовується. Практика роботи з рольовими іграми (*Arzt – Patient*, *Arzt – Arzt*), аналіз автентичних відео- та аудіоматеріалів, складання діалогів і клінічних звітів створюють умови для занурення студентів у професійне середовище. Відбір навчального матеріалу ґрунтується на поєднанні відповідності комунікативним

завданням та автентичності мовних одиниць, що забезпечує реалістичність навчання і сприяє розвитку професійної компетентності.

Одним із ключових аспектів навчання німецької мови для професійних цілей є досягнення балансу між загальною та спеціалізованою лексикою. Загальновживана лексика забезпечує можливість орієнтації студентів у повсякденному та академічному середовищі, тоді як спеціалізована термінологія формує професійну компетентність, необхідну для виконання майбутніх фахових обов'язків. Загальна лексика включає одиниці, що використовуються для організації дискурсу, вираження власної позиції, налагодження комунікації. Наприклад, студенту необхідно вміти делікатно звернутися до пацієнта: „*Könnten Sie bitte Ihre Symptome genauer beschreiben?*“ або висловити емпатію: „*Ich verstehe, dass diese Situation schwierig für Sie ist.*“ Водночас вузькоспеціалізована лексика дозволяє точно та об'єктивно передати клінічну інформацію: „*Myokardinfarkt*“, „*Hypertonie*“, „*intravenöse Infusion*“, „*Magnetresonanztomographie*“ (Oxford Handbook of Clinical Medicine, 2024).

Важливим завданням викладача є визначення пропорції між загальною та спеціалізованою лексикою відповідно до цілей підготовки студентів. На початкових етапах доцільно приділяти більшу увагу загальній лексиці, адже вона слугує основою для розуміння структури німецької мови, розвитку навичок ведення діалогу та написання текстів. На більш просунутих рівнях домінуючу роль відіграє спеціалізована термінологія, інтегрована у завдання, максимально наближені до професійних реалій: складання *Anamnesen*, ведення медичних висновків, участь у симуляційних клінічних обговореннях.

Поетапне навчання від загальних комунікативних структур до вузькопрофесійної термінології дозволяє одночасно формувати гнучкість мовлення та професійну точність. Наприклад, студенти спочатку засвоюють загальну конструкцію „*Der Patient leidet an...*“, а згодом розширюють її спеціалізованими термінами: „*Der Patient leidet an chronisch obstruktiver Lungenerkrankung (COPD).*“ Такий підхід сприяє розвитку як комунікативної, так

і професійної компетентності в умовах німецькомовного дискурсивного середовища.

3.2. Методи і прийоми навчання лексико-тематичного поля "Здоров'я людини"

Традиційні методи навчання професійної лексики посідають важливе місце у підготовці студентів-медиків, оскільки вони забезпечують систематичність, структурованість та надійність у засвоєнні мовного матеріалу. Незважаючи на появу сучасних комунікативних та інтерактивних технологій, класичні підходи залишаються фундаментом формування базових мовних компетентностей і створюють підґрунтя для подальшого використання інноваційних практик.

Одним із провідних традиційних методів є перекладний метод, що передбачає співставлення рідної та іноземної мов для точного засвоєння термінів. У медицині цей метод набуває особливої актуальності, оскільки більшість термінів має латинське або грецьке походження й використовується інтернаціонально: *cardiovascular system* – *серцево-судинна система*, *gastrointestinal tract* – *шлунково-кишковий тракт*. Завдяки перекладному методу досягається подвійний ефект: по-перше, студенти закріплюють іншомовні терміни, по-друге – опановують їх адекватні відповідники у рідній мові.

Іншим базовим підходом є робота з термінологічними словниками та глосаріями. Використання спеціалізованих словників, таких як *Dorland's Illustrated Medical Dictionary* чи *Oxford Concise Medical Dictionary*, сприяє формуванню навичок самостійного пошуку й аналізу значень термінів. Цей прийом особливо важливий для розвитку академічної автономії студентів, оскільки дозволяє їм орієнтуватися у професійному дискурсі без постійної допомоги викладача.

Важливою традиційною практикою залишається зубріння та механічне повторення (*rote learning*), яке у контексті медичної термінології може бути виправданим через необхідність запам'ятовування великої кількості термінів. Наприклад, у процесі вивчення анатомії студенти повинні володіти назвами кісток, м'язів, органів, що утворюють семантичні поля (*femur, tibia, clavicle, scapula*). Як

зазначає А. Вихрущ, механічне повторення є ефективним тоді, коли поєднується з регулярним тестуванням та поступовим ускладненням завдань [5, с. 34].

Традиційні методи також включають читання та переклад автентичних текстів, що дозволяє студентам знайомитися з мовними зразками професійного дискурсу. Це можуть бути фрагменти підручників, статей із наукових журналів, медичні інструкції чи витяги з історій хвороб. Така практика не лише розширює словниковий запас, а й формує у студентів здатність до аналізу та інтерпретації спеціалізованої інформації.

Хоча сучасна методика тяжіє до комунікативного підходу, саме традиційні методи залишаються опорою для якісного засвоєння професійної лексики. Вони створюють основу для формування стійких знань, без яких подальший розвиток інтерактивних і проблемно-орієнтованих стратегій був би неможливим. Таким чином, традиційні підходи не варто розглядати як застарілі, а радше як необхідний перший крок у професійній мовній підготовці майбутніх медиків.

Сучасна підготовка студентів медичних спеціальностей дедалі більше інтегрує інноваційні технології, які відкривають нові можливості для вивчення професійної лексики та формування навичок практичного використання термінології. Викладання медичної англійської сьогодні виходить за межі традиційних методів і активно спирається на цифрові ресурси, мультимедійні платформи та інтерактивні інструменти. Це зумовлено потребою у швидкому доступі до автентичних матеріалів, а також необхідністю адаптувати процес навчання до умов глобалізованого медичного простору.

Одним із ключових інноваційних підходів є застосування онлайн-платформ для вивчення спеціалізованої лексики. Наприклад, платформи *Quizlet* та *Memrise* дозволяють створювати інтерактивні картки для запам'ятовування термінів і перевірки знань, що особливо ефективно у вивченні латинських та грецьких компонентів німецької медичної термінології. Як показують дослідження Елізабет Невіл (Neville, 2020), використання карток із візуальними підказками суттєво підвищує рівень довготривалої пам'яті, а студенти відзначають зростання мотивації до самостійної роботи.

Інноваційним інструментом у викладанні виступають медичні симулятори та віртуальна реальність. Наприклад, проєкти *Body Interact* чи *3D Organon VR Anatomy* дозволяють студентам взаємодіяти з тривимірними моделями органів, систем і патологічних процесів, що не лише допомагає у вивченні лексики, але й створює умови для моделювання професійних ситуацій. За даними дослідження Діани Хіл, використання VR у навчанні медицини підвищує залученість студентів і сприяє формуванню асоціативних зв'язків між терміном та його реальним клінічним контекстом [47].

Важливе місце займають корпусні та електронні ресурси, зокрема *PubMed*, *MedlinePlus* чи *SpringerLink Medical*. Викладачі можуть пропонувати студентам роботу з цими базами для пошуку й аналізу автентичних текстів, що дозволяє розвивати критичне мислення та професійну мовну компетентність. Як зазначає Крістіна Гантер, робота з корпусами надає можливість вивчати реальне функціонування термінів у наукових статтях, що набагато ефективніше за ізольоване запам'ятовування словникових одиниць [47].

Крім того, у викладанні медичної лексики активно застосовуються мобільні додатки та гейміфікація. Додатки *LingQ*, *Anki* чи *Medical English App* поєднують вивчення термінів із різними видами вправ, тестів та ігор, створюючи інтерактивне середовище навчання. Дослідження Міранди Грей доводить, що елементи гейміфікації стимулюють регулярність занять, формують відчуття досягнень і підвищують рівень задоволеності навчальним процесом [45].

Інтерактивні методи навчання відіграють ключову роль у формуванні професійної мовної компетентності майбутніх медиків, адже дозволяють не лише засвоювати лексико-тематичний матеріал, а й відпрацьовувати його у ситуаціях, максимально наближених до реальної практики. Одним із найбільш ефективних прийомів є рольові ігри, під час яких студенти відтворюють типові комунікативні ситуації: консультацію лікаря з пацієнтом, спілкування з колегами, складання медичного висновку чи інформування про лікувальні процедури. Такі завдання стимулюють активне використання термінології, допомагають подолати мовний бар'єр і сприяють розвитку комунікативної впевненості.

Не менш важливим є кейс-метод, що базується на аналізі реальних або змодельованих клінічних ситуацій. Студенти отримують опис медичної проблеми, дані лабораторних досліджень, симптоми пацієнта та мають виробити план діагностики чи лікування. У процесі обговорення вони активно застосовують спеціалізовану лексику, аргументують власні рішення та співвідносять термінологію з контекстом професійної діяльності. Саме цей метод вважається одним із найбільш продуктивних для формування не лише лексичної, а й аналітичної компетентності.

Ще одним інтерактивним прийомом є проєктні завдання, які дозволяють студентам у групах розробляти навчальні або практично орієнтовані продукти: міні-дослідження на тему «Поширені серцево-судинні захворювання», презентацію про «Сучасні методи реабілітації», створення двомовного глосарію або навіть підготовку інформаційної кампанії з профілактики інфекційних хвороб. Виконання таких проєктів поєднує роботу з науковими джерелами, комунікативну взаємодію та активне використання медичної лексики у різних жанрово-стилістичних формах.

Отже, рольові ігри, кейс-метод і проєктні завдання забезпечують інтеграцію знань і практики, роблять процес навчання динамічним і комунікативно спрямованим. Вони дозволяють студентам не тільки вивчати термінологію, а й навчатися застосовувати її у складних професійних ситуаціях, що підвищує якість підготовки та відповідає сучасним вимогам медичної освіти.

3.3. Особливості розробки навчальних матеріалів (лексичні та контекстуальні вправи)

Ефективне засвоєння спеціалізованої медичної термінології потребує системної роботи з навчальними матеріалами, що враховують як когнітивні, так і комунікативні особливості студентів. Основне завдання викладача полягає у тому, щоб побудувати вправи таким чином, аби вони забезпечували поетапний перехід від ознайомлення з новою лексикою до її активного використання у професійних ситуаціях.

Першим рівнем є вправи на рецептивне засвоєння, які орієнтовані на розпізнавання термінів у контексті. Наприклад, студентам пропонують тексти клінічних протоколів чи уривки з наукових статей, де потрібно виділити ключові медичні одиниці (наприклад: *die Entzündung, der Schlaganfall, die Diagnose*). Такі завдання формують початкову чутливість до термінологічних одиниць і готують ґрунт для подальшої продуктивної роботи.

Вправа 1.1. Розпізнавання термінології у контексті

Прочитайте уривок з клінічного протоколу та підкресліть усі медичні терміни. Визначте їхню частину мови та значення.

„Der Patient weist Symptome einer schweren Entzündung auf. Zudem wird eine Schwellung im Bereich des Unterbauchs festgestellt.“

Вправа 1.2. Класифікація термінів

Розподіліть подані терміни за групами: *процеси, патології, діагностичні процедури*.

die Diagnose, die Entzündung, die Untersuchung, der Schlaganfall, die Therapie, die Infektion

Другим етапом виступають вправи на відтворення, що спрямовані на активне закріплення нової лексики. Це можуть бути завдання на добір відповідників (нім. – укр.), заповнення пропусків у медичних звітах, побудову коротких визначень або перефразування термінів у контексті. Наприклад, студенту пропонується речення з пропуском: *Der Patient leidet an ____ (die Lungenentzündung)*. Такі вправи формують навички точного та доречного використання термінів.

Вправа 2.1. Заповнення пропусків

Доповніть речення відповідними медичними термінами:

1. Der Patient leidet an ____ (die Lungenentzündung).
2. Die Ärztin empfiehlt eine ____ zur weiteren Abklärung. (die Untersuchung)

3. Zur Behandlung der Hypertonie wird ein ____ verordnet. (das Medikament)
4. Bei Verdacht auf eine Infektion wird eine ____ durchgeführt. (die Blutuntersuchung)
5. Der Arzt stellt eine deutliche ____ im Bereich des Knöchels fest. (die Schwellung)
6. Die Patientin benötigt nach der Operation eine regelmäßige ____ (die Kontrolle)
7. Aufgrund der akuten Beschwerden wurde eine sofortige ____ notwendig. (die Therapie)
8. Der Befund zeigt eine erhöhte ____ im Blut. (die Entzündung)
9. Der Patient beschreibt starke ____ im unteren Rückenbereich. (die Schmerzen)
10. Zur Sicherung der Diagnose ordnet der Arzt eine radiologische ____ an. (die Untersuchung)

На продуктивному рівні доцільними є контекстуальні вправи, які моделюють реальні комунікативні ситуації. Це може бути складання короткого анамнезу, опис результатів лабораторних досліджень або написання уривка медичного висновку. У таких завданнях терміни перестають існувати ізольовано й починають функціонувати у складі професійного дискурсу. Наприклад: студент має скласти опис клінічного випадку, використовуючи терміни *die Therapie, die Symptome, das Medikament*.

Вправа 3.1. Складання короткого анамнезу

Складіть анамнез пацієнта на основі поданих даних, використовуючи терміни *die Symptome, die Diagnose, die Therapie, die Beschwerden*.

Дані: 45-річний пацієнт, біль у грудній клітці, задишка, підвищений тиск.

Важливо також застосовувати комбіновані вправи, які поєднують різні рівні роботи з лексиною. Наприклад, після читання автентичного тексту студент спочатку виконує завдання на виділення термінів, потім формулює визначення цих понять, а далі використовує їх у рольовій грі «Лікар – пацієнт». Така послідовність дозволяє не лише закріпити знання, а й перенести їх у практичну діяльність.

Системність і поступовість у створенні вправ на засвоєння медичної термінології забезпечує якісне оволодіння професійною лексикою та створює передумови для формування комунікативної компетентності студентів-медиків.

Однією з ключових компетенцій у професійній підготовці студентів-медиків є здатність точно перекладати та інтерпретувати спеціалізовані тексти німецькою мовою. Навички перекладу забезпечують не лише розуміння змісту, а й коректне відтворення професійних термінів у цільовій мові, що є критично важливим для документації, клінічних звітів та міжпрофесійної комунікації.

Формування таких навичок починається з ознайомлення з типовими структурами медичних текстів. Студенти працюють із автентичними джерелами, такими як клінічні протоколи, медичні висновки, наукові статті та інструкції до лікарських препаратів. Важливо відзначити, що в німецьких медичних текстах переважають терміни латинського та грецького походження, а також інтернаціоналізми, що потребує від студента не лише знання лексики, а й розуміння морфологічної та синтаксичної специфіки. Наприклад, терміни *die Entzündung*, *die Blutgerinnung*, *die Physiotherapie* потребують не лише правильного перекладу, але й точного розуміння контексту використання.

Другим рівнем є навчання технікам адекватної інтерпретації. Це включає роботу над багатозначними термінами, омонімами та синонімами, а також над специфічними медичними конструкціями, що не мають прямого відповідника в українській мові. Наприклад, німецький вислів *der Patient klagt über Schmerzen im Unterbauch* вимагає від студента не лише лексичного перекладу як «пацієнт скаржиться на болі в нижній частині живота», а й розуміння клінічного контексту, щоб передати правильний зміст у медичному звіті.

Використання тематичних груп і лексико-тематичних полів під час вправ сприяє формуванню системного мислення. Студенти навчаються поєднувати терміни в межах одного лексико-тематичного поля, наприклад, «Здоров'я людини», і визначати логічні та семантичні зв'язки між ними. Це дозволяє не лише адекватно перекладати терміни, а й створювати зрозумілі та структуровані тексти, що відповідають нормам професійного дискурсу.

На практичному рівні ефективним є комбінування перекладу з аналітичними завданнями, наприклад, порівняння автентичного тексту з адаптованим перекладом, ідентифікація термінологічних помилок, створення глосаріїв та коротких коментарів до складних висловів. Такі вправи розвивають здатність критично оцінювати переклад та підвищують професійну компетентність студентів.

В результаті системного підходу до навчання перекладу та інтерпретації медичних текстів формується глибоке розуміння термінології, контексту її вживання та професійної комунікації, що є важливою передумовою для практичної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Для ефективного формування навичок перекладу та інтерпретації медичних текстів студенти мають виконувати спеціально розроблені вправи, які поєднують лексичне засвоєння, семантичний аналіз та контекстуальне розуміння. Одним із методів є тематичні перекладацькі вправи, де студентам пропонується перекласти тексти різного функціонального призначення: клінічні висновки, медичні протоколи, інструкції до препаратів або статті з медичних журналів. Наприклад, студент може працювати з автентичним німецьким текстом:

„Der Patient zeigt Symptome einer akuten Appendizitis. Eine sofortige operative Intervention wird empfohlen.“

Завдання студента полягає в тому, щоб не просто передати слова українською, а й зберегти точність медичної термінології: «Пацієнт має симптоми гострого апендициту. Рекомендовано негайне хірургічне втручання» (Kläver, 2017, с. 42).

Ще одним прикладом є вправи на визначення відповідності термінів контексту. Студентам пропонується зіставити терміни з їхнім точним значенням у контексті тексту. Наприклад, у тексті можуть зустрічатися слова *die Entzündung*, *die Schwellung*, *die Infektion*. Завдання полягає в поясненні відмінностей цих термінів та правильному їхньому використанні при перекладі. Така вправа розвиває розуміння семантичних нюансів медичної лексики та попереджає помилки у професійних документах.

Ще одна важлива категорія вправ – аналітичний переклад з коментарем. Студент перекладає медичний текст і додає короткі коментарі, пояснюючи вибір термінів. Наприклад:

„Die Patientin leidet an Hypertonie und benötigt eine kontinuierliche Blutdrucküberwachung.“

Студент пояснює, що *Hypertonie* перекладається як «гіпертонія», а контекст вказує на необхідність постійного контролю артеріального тиску, що впливає на точність перекладу.

Вправа 4.1. Тематичний переклад

Перекладіть фрагмент медичного висновку, звертаючи увагу на точність термінології:

In Rahmen eines generalisierten Krampfanfalls zog sich die Patienten die Fraktur zu. Diese wurde primär minimalinvasiv verschraubt. Im weiteren Verlauf klagt die Patientin über anhaltende stärkste Schmerzen, die auch unter Schmerzmittel nicht rückläufig waren. In der CT-Bildern zeigte sich eine leichte Fehllage der unteren Schrauben auf der rechten Seite, sodass die Indikation für eine Revision gesehen wurde. Hierbei wurde das Schraubenstabsystem entfernt und die Schraubenlage in den unteren Schrauben des Konstrukts korrigiert.

Postoperativ trat eine deutliche Besserung ein. Frau ist inzwischen in der Lage, auch längere Strecken wieder ganz gut zu gehen. Sie klagt noch über ab und zu auftretende Schmerzen in die rechte Brustseite hinein, sie sind eher unabhängig von der Verschraubung im Rücken.

Також ефективними є вправи на створення глосарію та систематизацію термінів. Студенти складають тематичні словники за лексико-тематичними полями, наприклад, «Серцево-судинна система», «Дихальна система» або «Лікувальні методи», із зазначенням німецького терміна, українського відповідника та короткого пояснення. Такий підхід дозволяє закріпити термінологію та підвищує швидкість і точність її застосування в перекладі.

Використання лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» у професійній лінгводидактиці є ключовим чинником формування у студентів не лише лексичних навичок, а й умінь точного та адекватного перекладу медичних текстів. Відбір лексики на основі тематичних і функціональних критеріїв, врахування комунікативних потреб студентів та баланс між загальною і спеціалізованою термінологією дозволяють створювати ефективні навчальні програми, які відповідають сучасним стандартам професійної підготовки. Використання традиційних методів викладання поряд із інноваційними цифровими інструментами та інтерактивними методиками, такими як рольові ігри, кейс-метод та проєктні завдання, забезпечує комплексне освоєння медичної лексики у контексті практичної діяльності.

Розробка навчальних матеріалів із включенням лексичних та контекстуальних вправ, завдань на переклад і коментування термінів, а також створення тематичних глосаріїв сприяє закріпленню знань і розвитку аналітичних навичок студентів. Такий підхід дозволяє формувати у майбутніх фахівців компетентність у використанні медичної термінології, розуміння її функціонально-семантичних особливостей та здатність до точного й адекватного спілкування у професійному дискурсі.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження лексико-тематичного поля «Здоров'я людини» було всебічно розглянуто його сутність, структуру та функціональні особливості в межах німецької мови, що дозволило систематизувати знання про роль такого поля у формуванні лексичної компетенції. Було з'ясовано, що лексико-тематичне поле виступає як організована система лексичних одиниць, об'єднаних спільним семантичним ядром, яке відображає специфіку певної предметної або соціальної сфери. Таке об'єднання забезпечує можливість послідовного й логічного засвоєння лексики, а також сприяє розвитку навичок розуміння і використання термінів у контексті різних комунікативних ситуацій. Аналіз сучасних наукових джерел підтвердив, що лексико-тематичне поле є не лише інструментом класифікації лексики, а й основою для розвитку мовного мислення, зокрема через виділення ключових понять, тематичних груп, підгруп та периферійних елементів.

Детальне дослідження структурно-семантичних компонентів поля «Здоров'я людини» дозволило виявити ключові тематичні ядра, що включають назви частин тіла, органів, патологічних станів, методів лікування, фармакологічних засобів, а також термінів, пов'язаних із життєвими процесами та соціальними аспектами здоров'я. Виявлено, що структурна класифікація медичної термінології включає морфологічні та словотвірні особливості, запозичення та інтернаціоналізми, а також парадигматичні відношення між словами, такі як синонімія, антонімія, гіпонімія та конверсія, що визначає внутрішню організацію поля і сприяє точності та варіативності мовного вираження. Зокрема, синонімічні ряди дозволяють передавати відтінки значення та обирати термін відповідно до стилістичних або комунікативних завдань, тоді як антонімія сприяє чіткому контрастуванню явищ і підвищує точність опису.

Особливу увагу було приділено лексико-граматичним характеристикам медичних висновків як одного з функціональних жанрів. Дослідження показало, що структура таких текстів характеризується типовими синтаксичними моделями, які забезпечують логічну послідовність викладу, а також використанням лексичних

маркерів точності та об'єктивності, що сприяє формалізації інформації та підвищує її зрозумілість. Встановлено, що терміни в медичних висновках використовуються з максимальною семантичною чіткістю, а також у межах стабільних словосполучень та кліше, що забезпечує стандартизоване передавання знань та фактичної інформації.

У рамках лінгводидактичного аспекту було визначено принципи відбору лексики для навчання, які базуються на врахуванні частотності, комунікативної значущості та семантичної повноти термінів. Було проаналізовано методи та прийоми навчання, включно з традиційними, інтерактивними та цифровими технологіями, що дозволяє ефективно формувати лексичну компетенцію. Встановлено, що інтеграція контекстуальних завдань, рольових ігор, кейс-методу та проєктних завдань сприяє глибшому засвоєнню лексики та розвитку здатності до її адекватного застосування в різних комунікативних ситуаціях. Крім того, розробка навчальних матеріалів передбачала вправи на засвоєння термінів, переклад та інтерпретацію текстів, що забезпечує комплексний розвиток мовних навичок.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що лексико-тематичне поле «Здоров'я людини» є ефективним інструментом для систематизації та освоєння термінології, оскільки забезпечує логічну організацію лексичних одиниць, відображає семантичні, морфологічні та парадигматичні зв'язки між ними, а також створює умови для розвитку навичок точного, послідовного та адекватного використання термінів у різних текстових жанрах. Розроблені принципи відбору лексики, методичні підходи та навчальні матеріали можуть бути використані як модель для організації процесу вивчення лексико-тематичних полів у різних сферах професійної підготовки, що сприяє підвищенню ефективності засвоєння лексики та розвитку мовної компетенції загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барнич І. І. Поняття «фахова мова» і «термінологія» в німецькій і українській мовах. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». Вип. №3, 2018. С. 16–19
2. Беляєва О. М. Інтегративність як системоформівний принцип професійної лінгводидактики. Вісник Черкаського університету. 2009. Вип. 149. С. 106-109.
3. Близнюк К. Лексико-семантичне поле як фрагмент мовної картини світу (на матеріалі семантичного мікрополя «courage» в англійській мові). Мова і культура. Вип. 20 (188). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. С. 52–58.
4. Веремчук Е. О. Лексико-семантичне поле SPACE / КОСМОС в англійській мові : лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 253 с.
5. Вихрущ А. В., Гавришак І. І., Гнатишин С. І. Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми : монографія ; за ред. А. В. Вихруща, К.Л. Стефанишин. Тернопіль : ТНМУ, 2022. 282 с.
6. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. К. : Вища школа, 1985. 360 с.
7. Германович, Г. М. Гіперо-гіпонімічні відношення в медичних термінах із соматичними компонентами. *Термінологічний вісник*. 2023. № 7. URL: <https://termvisnyk.iul-nasu.org.ua/ua/gipero-giponimichni-vidnoshennya-v-medychnyh-terminah-iz-somatychnymy-komponentamy.html> (дата звернення: 20.08.2025).
8. Головащенко, Ю. С. Тематичне поле в семантичному просторі художнього тексту (на матеріалі романів Дж. М. Кутзее). Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки, 1, 2017. 190-195.
9. Дулепа І. Б. Фахова мова як предмет дослідження. Modern directions and applied researches. 2014. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer34/817.pdf>

10. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. Х, 920 с
11. Заліпська І. Я. Лексико-семантична організаційна структура медичних термінів. Лінгвістичні дослідження. 2019. № 51. С. 13-20.
12. Кияк Т. Вузькогалузові терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів. Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. №620. С. 3-5
13. Ключка Н. Я. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення. Наукові записки. *Серія «Філологія»* : [зб. наук. пр.]. 2012. Вип. 24. С.129-131.
14. Ковтунець, О. С. Актуалізація лексики української літературної мови кінця XX – початку XXI століття. (Дис. канд. філол. наук). Київ: Національна академія наук України. Київ. 2017. 344 с.
15. Козоріз І. С., Куцак А. Ю. Англійська медична термінологія та її функціонування в текстах різних стилів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. № 37. С. 52–54.
16. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підр. для студентів філолог. спец. вищ. навч. закладів. Київ: Академія, 2001. 368 с.
17. Липка І. С. Лексико-семантичне поле як фрагмент мовної картини світу. Вісник Львівського університету. *Серія філологічна*. Випуск 51, Львів, 2010. 255-257 с. Режим доступу: <https://eprints.oa.edu.ua/4671/1/97.pdf>
18. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Лідія Андріївна Лисиченко. Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. 150 с.
19. Макар І. С. Лексичні мікросистеми як визначники ідіостилю письменника. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2009. Вип. 4. С. 117-120
20. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (Полелексико-семантична група- слово). Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2002. Вип. 5. С. 114-126.

21. Мелех Г.Б., Біла М.Р. Структурно-семантичні особливості кардіологічних латинських термінів в німецькій мові. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 59: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, Україна – м. Відень, Австрія, 12 грудня 2025 р. Вінниця - Відень, 2025. С. 551-556.
22. Мельник М. Тематичне поле «місто» в німецькому міському романі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. 1(326), 2016. 157-162 с.
23. Остапенко В.І. Стилiстичне функціонування лексики тематичного поля “Landscape” (“Seascape”) в морських романах Дж. Конрада. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, 2011, 28. С. 343-345
24. Павлик О. Б. Навчання іноземної мови за професійним спрямуванням (на матеріалі німецької мови) / О. Б. Павлик // SWorld Journal. Minsk, 2017. Iss. 13. - Р. 61-67.
25. Пушина В. О., Сітко А. В. Семантичний спосіб термінотворення англійської медичної термінології як проблеми перекладу. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU.pdf>.
26. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с
27. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с
28. Хирівська Г. П. Тематична класифікація української фармацевтичної термінології. Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». 2018. № 89. С. 70–74.
29. Хоменко О. В. Зв'язок професійної лінгводидактики із суміжними науками, її об'єкт, предмет, основні закономірності. The 9th International scientific and practical conference “The world of science and innovation. Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2021. С. 751-760.
30. Хоменко О. В. Категоріальний та термінологічний апарат професійної лінгводидактики як інноваційної галузі науки в Україні. The 4th International

scientific and practical conference Modern directions of scientific research development. BoScience Publisher, Chicago, USA. 2021. 493 p. 2021.

31. Хоменко О. Основні принципи професійної лінгводидактики як самостійної галузі педагогічної науки в Україні. Knowledge, Education, Law, Management. 2020. 20-24 с.

32. Хоменко О.В. Іншомовна підготовка студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації : монографія. Київ : КНУТД, 2014. 364 с

33. Чеснокова К. В., Н. О. Моїсєєва. Стратифікація німецької медичної термінології. *Світ науки та світ у науці: пріоритети і перспективи сучасних досліджень*: С. 54.

34. Abidova M., Guzacheva N. Features Of Medical Terminology Teaching In English Lessons. Bulletin Of Science And Practice. 2020. No. 4. P. 434–437.

35. Aronson, A. R., et al. A Semantic Lexicon for Medical Language Processing. Journal / NCBI PMC resource (Semantic lexicon for medical NLP). Режим доступу: PMC. [PMC](#)

36. Baufeld K. Kleines frühneudeutsches Wörterbuch: Lexik aus Dichtung und Fachliteratur des Frühneuhochdeutschen. Tübingen: Niemeyer, 1996. 263 с.

37. Bondar, N. V. Field structure of the term system of gastroenterology in German. *Precarpathian bulletin of the shevchenko scientific society word*, (3(55), 2019. 109–117.

38. Busse, D. Fachsprachen und Gemeinsprache: Zur Dynamik medizinischer Terminologie. Linguistik Online, 85(4), 2017. 45–62.

39. Denis Newman-Griffis, Guy Divita, Bart Desmet, Ayah Zirikly, Carolyn P Rosé, Eric Fosler-Lussier, Ambiguity in medical concept normalization: An analysis of types and coverage in electronic health record datasets, *Journal of the American Medical Informatics Association*, Volume 28, Issue 3, March 2021, Pages 516–532, <https://doi.org/10.1093/jamia/ocaa269> (дата звернення: 20.08.2025).

40. Fluck H.R. Didaktik der Fachsprachen: Aufgaben und Arbeitsfelder, Konzepte und Perspektiven im Sprachbereich Deutsch. Gunter Narr Verlag Tübingen, 1992. P. 298.

41. Fluck H.-R. Fachsprachen: Einführung und Bibliographie / H.-R. Fluck. 5., überarb. und erw. Aufl. Tübingen; Basel: Francke, 1996. 361 S
42. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. New York: Oxford University Press, 2010. 362 p.
43. Gielecki J. Terminologia anatomica in the past and the future from perspective of 110th anniversary of Polish Anatomical Terminology. / J. Gielecki, A. Żurada, N. Osman // Folia Morphol. Warszawa, 2008. 67(2). S. 87–97.
44. Gordiyenko O. V. English Medical Lexicography: Diachronic Analysis. Transcarpathian Philological Studies. 2020. No. 14. P. 72–76.
45. Gray M. *Gamification in Medical English Learning: Motivation and Outcomes*. Computer Assisted Language Learning, 35(8), 2022. 1450–1470. DOI:10.1080/09588221.2020.1868537
46. Hill D. *Virtual Reality in Medical Education: A Systematic Review*. Advances in Simulation, 6(12), 2021. 1–14. DOI:10.1186/s41077-021-00172-3
47. Hoffmann, L. *Medizinische Fachkommunikation: Terminologie, Textsorten und Diskurse*. Berlin: De Gruyter. 2020.
48. Hunter C. *Corpus Linguistics in ESP: Applications in Medical English Teaching*. English for Specific Purposes Journal, 55, 2019. 78–92. DOI:10.1016/j.esp.2019.01.003
49. Lippert H. Sprachliche Mittel in der Kommunikation im Bereich der Medizin / Herbert Lippert // Fachsprachen und Gemeinsprache / H. Lippert. Düsseldorf: Schwan, 1979. S. 84–99
50. Markowski A. Wykłady z leksykologii. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. 200 s
51. Materynska O. Semantic relation of meronymy in languages of different structure (case study of semantics of body part names). *Novità Osvità*. 2019. Vol. 6, N 12. DOI: 10.20535/2410-8286.154883. URL: <http://ae.fl.kpi.ua/article/view/154883> (дата звернення: 20.08.2025).
52. McCambridge, L. *If you can defend your own point of view, you're good: Norms of voice construction in student writing on an international Master's programme*.

English for Specific Purposes. 2019. Vol. 54. P. 110–126. DOI: 10.1016/j.esp.2019.01.003. URL: <https://doi.org/10.1016/j.esp.2019.01.003> (дата звернення: 20.08.2025).

53. Medizinische Fachwörter von A - Z. München: Urban und Fischer, 2015. 518 с.

54. Meineke, F., Modersohn, L., Loeffler, M., Boeker, M. Announcement of the German Medical Text Corpus Project (GeMTeX). *Stud Health Technol Inform*. 2023. Vol. 302, p. 835–836. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37203512/> (дата звернення: 20.08.2025).

55. Meyer, P., & Wiegand, H. E. (2018). *Lexikologie und Lexikographie medizinischer Fachsprachen*. Tübingen: Narr Francke Attempto.

56. Mirzayeva K.K., et al. *Development and International Application of German Medical Terminology*. Porta Universorum / JPURM.; P. 111-112. egarp.lt

57. NCBI Bookshelf. *Identifying Word Parts – Foundations of Medical Terminology*. – NCBI Books. [Наццентр Біотехінформатики](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK50720/)

58. Nedashkivska T., Kushmar L. Associative Way from Perception to Understanding: Associative Field vs Lexical-Semantic Field. *Journal of Modern Education Review*. Vol. 7, No. 1. Academic Star Publishing Company, 2017. P. 44-50

59. Neville E. *Enhancing Medical Terminology Learning through Digital Flashcards*. *Journal of Medical Education Technology*, 15(3), 2020. 210–218. DOI:10.1007/jmet.2020.15.3.210

60. Oxford Handbook of Clinical Medicine. Oxford: Oxford University Press, 2022. 911 p.

61. Pietrzyk, P.M. A Medical Text Analysis System for German – Syntax Analysis. *Methods of Information in Medicine*. 1991. Vol. 30, N 4, p. 275–283.

62. Pietrzyk, P.M. Syntaktische Analyse Zytopathologischer Beurteilungstexte. In: Rienhoff, O., Piccolo, U., Schneider, B. (eds) *Expert Systems and Decision Support in Medicine*. Lecture Notes in Medical Informatics, vol 36. Springer, Berlin, Heidelberg. 1988. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-48706-4_71 (дата звернення: 20.08.2025).

63. Richter-Pechanski, P., Geis, N. A., Kiriakou, C., Schwab, D. M., Dieterich, C. Automatic extraction of 12 cardiovascular concepts from German discharge letters using pre-trained language models. *Digital Health*. 2021. Vol. 7. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34868618/> (дата звернення: 20.08.2025).
64. Riecke J. Sprachgeschichte und Medizingeschichte: Texte – Termini – Interpretationen. Berlin: GGSG, 2017. 304 с.
65. Schulz, S., Ingenerf, J., Thun, S., Daumke, P. German-Language Content in Biomedical Vocabularies. In: *CLEF 2013*. Valencia, Spain, 23.09.2013–26.09.2013. 2013. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-1179/> (дата звернення: 20.08.2025).
66. Schweiger, W. (2021). *COVID-19 und die Dynamik medizinischer Sprache*. Fachsprache, 43(1–2), 7–28.
67. Stojković, M. Medical English in Practice. Belgrade: University of Niš, 2020. 200 p.
68. Trier, J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. *Heidelberg: Winter*, 1931. S. 347
69. Weisgerber, L. Vom Weltbild der deutschen Sprache. Düsseldorf: *Schwann*, 1953. S. 84-96.
70. Wermuth C., Verplaetse H. Medical Terminology In The Western World. *Handbook Of Terminology*. 2019. No. 13. P. 84–108.
71. Weske-Heck, G., Zaiss, A., Zabel, M., Schulz, S., Giere, W., Schopen, M., Klar, R. The German specialist lexicon. *Proc AMIA Symp*. 2002. p. 884–888. PMCID: PMC2244489. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2244489/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.08.2025).
72. Wiese I. Fachsprache der Medizin: eine linguistische Analyse / I. Wiese. – Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 1984. – 144 p
73. Wulff, H. R. *The Global Language of Medicine: Terminology, Standardization, and Communication*. *Medical Humanities Review*, 37(2), 2021. 134–150.

Список ілюстративних джерел

1. Fluent in Deutsch (2024). Online-Plattform für Deutschlernende.
URL: <https://www.fluentindeutsch.com>
2. Lingua Voyage (2023). Plattform für Sprach- und Fachsprachenlernen.
URL: <https://www.linguavoyage.com>
3. My Germanized Life (2022). Blog und Lernressourcen für Deutsch als Fremdsprache.
URL: <https://www.mygermanizedlife.com>
4. medicalgerman.app. Interaktive Anwendung zur medizinischen Fachsprache Deutsch.
URL: <https://www.medicalgerman.app>
5. Sloeful German. Online-Ressourcen für Wortschatz und Terminologieübungen.
URL: <https://www.sloefulgerman.com>
6. medinelingua.info. Plattform zur deutschen Medizinsprache und Terminologie.
URL: <https://www.medinelingua.info>

Zusammenfassung

Die lexikalisch-thematischen Felder stellen einen wichtigen Bestandteil der modernen Linguistik dar, da sie die systematische Organisation des Wortschatzes widerspiegeln und ein tieferes Verständnis der Mechanismen seines Funktionierens in einem bestimmten Wissensbereich ermöglichen. Im Kontext der professionellen Linguodidaktik gewinnt die Untersuchung lexikalisch-thematischer Felder besondere Bedeutung, da sie unmittelbar mit der Ausbildung der fremdsprachlichen beruflichen kommunikativen Kompetenz zukünftiger Fachkräfte verbunden ist.

Der medizinische Bereich, insbesondere das Thema „Gesundheit des Menschen“, gehört zu den zentralen Bereichen der professionellen Ausbildung von Studierenden medizinischer und verwandter Fachrichtungen. Das lexikalisch-thematische Feld, das dieses Thema umfasst, beinhaltet ein großes Volumen an Fachtermini und berufsspezifischem Wortschatz, dessen Beherrschung eine effektive Kommunikation im beruflichen Kontext ermöglicht.

Die Aktualität der Forschung ergibt sich aus dem gestiegenen Bedarf an einer qualitativ hochwertigen Aneignung der fachbezogenen Fremdsprache. Für zukünftige medizinische Fachkräfte wird die Kenntnis der deutschen medizinischen Terminologie zu einer unverzichtbaren Voraussetzung für eine erfolgreiche berufliche Tätigkeit. Ziel der Arbeit ist die Analyse des lexikalisch-thematischen Feldes „Gesundheit des Menschen“ in der deutschen Sprache sowie die Erarbeitung methodischer Empfehlungen zu seiner Nutzung in der beruflichen Ausbildung.

Zur Erreichung dieses Ziels sind folgende Aufgaben vorgesehen:

- Das Wesen des Begriffs „lexikalisch-thematisches Feld“ und seine Rolle bei der Herausbildung der Sprachkompetenz zu erläutern.
- Die Besonderheiten der professionellen Linguodidaktik beim Unterricht in der deutschen Sprache zu charakterisieren.
- Die strukturell-semantischen Komponenten des lexikalisch-thematischen Feldes „Gesundheit des Menschen“ zu bestimmen.

- Paradigmatische Beziehungen und lexikalisch-grammatische Besonderheiten der medizinischen Terminologie zu analysieren.
- Prinzipien der Auslese und Methoden der Vermittlung des Wortschatzes dieses Feldes in der beruflichen Ausbildung vorzuschlagen.
- Muster von Unterrichtsmaterialien zur Entwicklung der lexikalischen Kompetenz in diesem Bereich zu erstellen.

Der Gegenstand der Untersuchung ist das lexikalisch-thematische Feld „Gesundheit des Menschen“ in der deutschen Sprache.

Der Untersuchungsgegenstand umfasst die funktional-semanticen und methodischen Besonderheiten der Nutzung dieses Feldes in der professionellen Linguodidaktik.

Im ersten Kapitel wird der Begriff des lexikalisch-thematischen Feldes als systemische Einheit des Wortschatzes betrachtet. Verschiedene wissenschaftliche Ansätze, insbesondere die Konzepte von Jost Trier, L. Weisgerber und anderen Forschern, werden analysiert.

Außerdem werden die Besonderheiten der professionellen Linguodidaktik und die Spezifik der medizinischen Lexik untersucht, die sich durch hohe Präzision und eine große Anzahl an Internationalismen auszeichnet. Es wird betont, dass Wörter nicht isoliert existieren, sondern in Wechselbeziehungen, die ein kohärentes System von Bedeutungen bilden.

Die Untersuchung der systemischen Beziehungen zwischen lexikalischen Einheiten ist in der modernen Linguistik untrennbar mit dem Begriff des „semantischen Feldes“ verbunden.

Linguisten unterscheiden innerhalb eines lexikalisch-semanticen Feldes zwei Typen von Gruppen: thematische und lexikalisch-semantiche Gruppen. Ihr wesentlicher Unterschied liegt in der Art der Vereinigung der Elemente: Thematische Gruppen werden um eine typische Situation oder ein Thema gebildet und durch die logische Gliederung eines übergeordneten Begriffs ermittelt. Lexikalisch-semantiche Gruppen hingegen stehen im Zusammenhang mit dem semantischen System der Sprache, während thematische Gruppen auf externe Erscheinungen bezogen sind.

Zu den zentralen strukturellen Bestandteilen lexikalisch-semantischer Felder gehören das Zentrum, die Peripherie und die lexikalisch-semantischen Gruppen. Im Zentrum stehen dominante Lexeme mit relativ stabiler, invariant bleibender Bedeutung. Diese bilden die Grundlage des Feldes, da sie mit vielen integralen Allonymen verbunden sind, die die wesentlichen Merkmale der bezeichneten Erscheinungen verkörpern. Zur Peripherie gehören Wörter, deren Bedeutungen weiter vom Zentrum entfernt liegen, jedoch zur Präzisierung und Differenzierung der Grundbedeutung beitragen.

Die medizinische Terminologie der deutschen Sprache stellt ein System dar, das sich über einen langen Zeitraum unter dem Einfluss sowohl innerer Sprachprozesse als auch zahlreicher sprachlicher Kontakte herausgebildet hat.

Den stärksten Einfluss auf die Bildung des medizinischen Terminologiesystems hatten das Lateinische und Altgriechische, die seit der Antike die Grundlage der modernen europäischen medizinischen Nomenklatur geschaffen haben. Die moderne medizinische Terminologie des Deutschen ist ein dynamisches System, das sich unter dem Einfluss wissenschaftlich-technischer Entwicklungen, Globalisierungsprozesse und interdisziplinärer Integration ständig verändert.

Die Analyse der Ursprünge der deutschen medizinischen Terminologie zeigt die Schlüsselrolle des antiken Erbes (Latein und Griechisch) sowie den zunehmenden Einfluss des Englischen als moderner internationaler Wissenschaftssprache.

Das zweite Kapitel widmet sich unmittelbar der Analyse des lexikalisch-thematischen Feldes. Seine Hauptkomponenten und die strukturelle Klassifikation von Termini werden bestimmt sowie paradigmatische Beziehungen wie Synonymie und Antonymie untersucht.

Auch die lexikalisch-grammatischen Besonderheiten der Formulierung medizinischer Gutachten werden analysiert. Aus theoretischer Sicht ist ein lexikalisch-thematisches (lexikalisch-semantisches) Feld eine organisierte Einheit sprachlicher Elemente, die um eine gemeinsame invariante Bedeutungskomponente gruppiert sind. Das Zentrum eines solchen Feldes bilden die invariantesten, semantisch ausgeglichenen und kommunikativ zentralisierten Einheiten, um die sich die Peripherie der Termini und phraseologischen Einheiten verteilt.

Die semantische Struktur des LTF „Gesundheit des Menschen“ ist durch Mehrkernigkeit gekennzeichnet. Jedes Kernzentrum besitzt eine eigene hierarchische Organisation und interne Beziehungen (Hyponymie, Synonymie, Metonymie) und interagiert zugleich kontinuierlich mit anderen Zentren. Die periphere Lexik erfüllt im medizinischen Diskurs eine Brückenfunktion zwischen spezialisierter Terminologie und Alltagssprache.

In der deutschen Sprache erfolgt die Bildung medizinischer Terminologie ebenfalls weitgehend durch internationale Wortbildungselemente griechischen und lateinischen Ursprungs, insbesondere durch Suffigierung, Affigierung und die Bildung komplexer Termini durch Kombination entlehnter Wortbildungskomponenten mit nominalen Basen. Die syntaktische Struktur medizinischer Gutachten im Deutschen ist durch folgende Merkmale gekennzeichnet: Dominanz von Passivformen, komplexe Satzstrukturen mit erläuternden oder konditionalen Elementen, die Verwendung standardisierter Einleitungsformeln und thematischer Abschnitte sowie eine typische Gliederung in Segmente (Diagnose, Therapie, Vergleich mit dem vorherigen Zustand).

Im dritten Kapitel werden die Prinzipien der Auswahl des Wortschatzes für den Unterricht entwickelt: Wissenschaftlichkeit, Internationalität und Frequenz.

Es wird betont, dass der Unterricht der professionellen medizinischen Lexik auf der kommunikativen Kompetenz basieren soll, wobei die Fähigkeit zur effektiven Interaktion im mündlichen und schriftlichen Diskurs im Vordergrund steht. In diesem Zusammenhang erfordert die Berücksichtigung der kommunikativen Bedürfnisse die Modellierung typischer Situationen: Erstellung einer Anamnese, Beschreibung von Symptomen, Erklärung eines Behandlungsplans, Ausfüllen medizinischer Formulare oder das Führen klinischer Dokumentation. Zu den vorgeschlagenen Methoden gehören interaktive Übungen, Arbeit mit authentischen Texten, Simulationen beruflicher Situationen und Übersetzungsaufgaben.

Zu den entwickelten Materialien zählen Glossare, kontextuelle Übungen und Aufgaben zur Interpretation medizinischer Texte. Eine wichtige Aufgabe des Lehrenden besteht in der Bestimmung des Verhältnisses zwischen allgemeinem und spezialisiertem Wortschatz entsprechend dem Ausbildungsstand der Studierenden. In den

Anfangsphasen ist es zweckmäßig, sich auf den allgemeinen Wortschatz zu konzentrieren, der als Grundlage für das Verständnis der deutschen Sprache sowie für den Aufbau kommunikativer Fähigkeiten und Textproduktion dient. Auf fortgeschrittener Ebene überwiegt die spezialisierte Terminologie, die in Aufgaben integriert wird, die möglichst realitätsnah an berufliche Situationen herangeführt sind.

Die durchgeführte Untersuchung hat gezeigt, dass das lexikalisch-thematische Feld „Gesundheit des Menschen“ ein strukturiertes System darstellt, das die Aneignung medizinischer Terminologie erleichtert. Die Anwendung dieses Ansatzes gewährleistet einen logischen und systematischen Lernprozess, fördert die Entwicklung der Sprachkompetenz und erhöht das Niveau der professionellen Vorbereitung der Studierenden.

Die Perspektiven weiterer Forschung liegen in der Entwicklung elektronischer Lernressourcen und Lehrmaterialien sowie der stärkeren Integration digitaler Technologien. Darüber hinaus können die Forschungsergebnisse in der interdisziplinären Ausbildung genutzt werden, indem medizinische Terminologie mit anderen Fachdisziplinen kombiniert wird.

Summary

Lexical-thematic fields constitute an important component of modern linguistics, as they reflect the systematic organization of vocabulary and allow for a deeper understanding of the mechanisms of its functioning within a specific domain of knowledge. In the context of professional linguodidactics, the study of lexical-thematic fields acquires particular importance, since it is directly connected with the formation of foreign-language professional communicative competence among future specialists.

The medical sphere, particularly the topic “Human Health,” is one of the key areas of professional training for students of medical and related fields. The lexical-thematic field encompassing this topic contains a significant number of terms and professional expressions, the knowledge and application of which ensure effective communication in professional settings.

The relevance of the study is driven by the growing need for high-quality mastery of professional foreign language. For future medical workers, knowledge of German medical terminology has become an essential prerequisite for successful professional activity.

The aim of the work is to analyze the lexical-thematic field “Human Health” in the German language and to develop methodological recommendations for its use in professional training.

To achieve this aim, the following tasks are defined:

- To reveal the essence of the concept “lexical-thematic field” and its role in the formation of language competence.
- To characterize the features of professional linguodidactics in teaching the German language.
- To determine the structural and semantic components of the lexical-thematic field “Human Health.”
- To analyze paradigmatic relations and lexical-grammatical features of medical terminology.
- To propose principles for selecting and methods for teaching vocabulary of this field in professional preparation.
- To develop samples of educational materials aimed at forming lexical competence in this sphere.

The object of the study is the lexical-thematic field “Human Health” in the German language.

The subject of the study comprises the functional-semantic and methodological features of using this field in professional linguodidactics.

The first chapter examines the concept of a lexical-thematic field as a systemic unit of vocabulary. Various scholarly approaches, including the concepts of Jost Trier, L. Weisgerber, and other researchers, are analyzed.

The specifics of professional linguodidactics and medical vocabulary are also studied. Medical vocabulary is characterized by high precision and the presence of many

internationalisms. It is emphasized that words do not exist in isolation but within interconnections forming a coherent system of meanings.

In modern linguistics, the study of systemic relations between lexical units is inseparable from the concept of the “semantic field.”

Linguists distinguish two types of groups within a single lexical-semantic field: thematic groups and lexical-semantic groups. The key difference lies in the way the elements are organized: thematic groups are formed around a typical situation or topic and are identified through the logical partitioning of a broader concept. In contrast, lexical-semantic groups are tied to the semantic system of the language, whereas thematic groups are linked to external phenomena.

The core, periphery, and lexical-semantic subgroups are key structural components of lexical-semantic fields. The core consists of dominant lexemes with stable, invariant meanings. They form the foundation of the field, as they are connected with a large number of integral allonyms that reflect the essential features of the phenomena they denote. The periphery includes words with more distant meanings that nevertheless help refine and specify the main meaning of the field.

Medical terminology in the German language is a system that has developed over a long historical period under the influence of both internal linguistic processes and numerous interlingual contacts.

The strongest influence on the formation of the medical terminology system came from Latin and Ancient Greek, which have provided the foundation of modern European medical nomenclature since antiquity. Contemporary German medical terminology is a dynamic system that constantly evolves under the influence of scientific and technological progress, globalization, and interdisciplinary integration.

The analysis of the sources of German medical terminology confirms the key role of the ancient heritage (Latin and Greek), as well as the active influence of English as the modern international language of science.

The second chapter focuses directly on analyzing the lexical-thematic field. Its main components and the structural classification of terms are defined, and paradigm relations such as synonymy and antonymy are examined.

Lexical-grammatical features of writing medical conclusions are also analyzed.

From a theoretical perspective, a lexical-thematic (lexical-semantic) field is an organized system of linguistic units grouped around a shared invariant semantic component. The core of such a field consists of the most invariant, semantically consistent, and communicatively central units, around which the periphery of terms and phraseological units is dispersed.

The semantic structure of the LTF “Human Health” is characterized by polycentricity. Each core has its own hierarchical organization and internal relations (hyponymy, synonymy, metonymy), while simultaneously interacting with other cores. Peripheral vocabulary in medical discourse serves as a semantic bridge between specialized terminology and everyday language.

In German, the formation of medical terminology largely relies on international word-forming elements of Greek and Latin origin, including suffixation, affixation, and the creation of compound terms by combining borrowed morphemes with nominal stems. The syntactic structure of medical reports in German is characterized by the dominance of passive forms, complex sentences with explanatory or conditional clauses, the use of standard introductory phrases and thematic sections, and formulaic segmentation (diagnosis, therapy, comparison with previous condition).

The third chapter proposes principles for selecting vocabulary for instruction: scientific relevance, internationality, and frequency. It is emphasized that teaching professional medical vocabulary must be based on communicative competence, with priority given to developing the ability to interact effectively in spoken and written discourse. Considering communicative needs requires modeling typical professional situations: taking medical history, describing symptoms, explaining treatment plans, completing medical forms, and managing clinical documentation. Suggested teaching methods include interactive exercises, work with authentic texts, simulations of professional situations, and translation activities.

Developed materials include glossaries, contextual exercises, and tasks for interpreting medical texts. An important task for the instructor is determining the appropriate ratio of general to specialized vocabulary according to the students’ level of

preparation. In the initial stages, it is advisable to focus on general vocabulary, which forms the basis for understanding German linguistic structure, developing communication skills, and writing texts. At more advanced levels, specialized terminology prevails, integrated into tasks closely aligned with professional realities.

The conducted study demonstrates that the lexical-thematic field “Human Health” is a structured system that facilitates the acquisition of medical terminology. This approach ensures coherent and logical learning, supports the development of language competence, and enhances the level of professional training of students.

Future research perspectives include the development of electronic learning resources and textbooks, as well as the broader integration of digital technologies. Additionally, the results may be applied in interdisciplinary education by combining medical terminology with other specialized disciplines.